

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Zdeněk Doubravský

**Srovnání variant návrhu volební reformy z roku 2008
Simulování dle výsledků voleb 2010**

Diplomová práce

Olomouc
2012

Souhlas se zpracováním osobních údajů

Já, níže podepsaný Zdeněk Doubravský, autor diplomové práce na téma *Srovnání variant návrhu volební reformy z roku 2008. Simulování dle výsledků voleb 2010*, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000Sb., dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb. správci:

Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8, Olomouc, 771 47, Česká republika

ke zpracování údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresovaného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, která se nazývá Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121 /2000 Sb.

Ve Velkém Týnci dne 29. dubna 2012

.....
podpis

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma *Srovnání variant návrhu volební reformy z roku 2008. Simulování dle výsledků voleb 2010* vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

Ve Velkém Týnci dne 29. dubna 2012

.....
podpis

Poděkování

Děkuji Tomáši Lebedovi za přínosnou kritickou kritiku práce.

Děkuji Petře Měšťánkové za vedení práce.

Děkuji Janě a Haně Maršálkovým za jazykovou korekturu práce.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	5
1 Teoretická východiska a proměnné volebního systému.....	10
2 Příčiny a průběh reformního pokusu.....	17
3 Úrovně volebních obvodů	24
3.1 Bonifikace vítěze na úrovni NUTS 1.....	32
4 Navrhované varianty	34
4.1 Skotská varianta.....	34
4.1.1 Podvarianta 1.....	36
4.1.2 Podvarianta 2.....	37
4.2 Řecká varianta	38
4.2.1 Podvarianta 1.....	40
4.2.2 Podvarianta 2.....	40
4.3 Varianta tvrdého bonusu	41
4.4 Polská varianta.....	42
4.5 Italská varianta.....	44
4.5.1 Samostatně kandidující strany.....	45
4.5.2 Koalice ODS a TOP 09.....	45
4.6 Holandská varianta	46
4.6.1 Podvarianta 1.....	47
4.6.2 Podvarianta 2.....	47
5 Zhodnocení variant návrhu	49
6 Autorův vlastní návrh.....	56
Závěr	62
Prameny a literatura	65
Prameny.....	65
Literatura	67
Seznam použitých zkratk.....	70
Summary in English.....	71

Úvod

Diskuze o potřebě a možnostech zásadních reformních změn volebního systému do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (dále jen PS PČR) se objevily na agendě české politiky a politologie nejpozději po volbách v roce 1996. Již před těmito volbami Miroslav Novák upozorňoval na riziko, „...že v důsledku našeho mnohostrannického systému souvisejícího se současným poměrným volebním systémem bude obtížnější sestavit a udržet dostatečně stejnorodou a stabilní vládu“¹. Úprava volebního systému jakožto pravidel určujících výsledek voleb je jednou z několika cest, byť v krátkodobém horizontu jedinou proveditelnou, vedoucí ke stabilnějším a stejnorodějším vládám. Možností volební úpravy je bezbřehé množství a záleží pouze na politické reprezentaci, jelikož volební reformy jsou vždy politickou otázkou s mocenskými motivy. Záleží jen na politicích, jestli dojdou ke shodě, zda mít volební systém, který přispěje ke snadnějšímu sestavování většinových vládních koalic, nebo volební systém, který vždy povede ke vzniku většinové vládní koalice, či dokonce systém, který bude generovat jednobarevné většinové vlády. Úkolem politologa, volebního inženýra je nabízet alternativy, ze kterých si politici mohou vybrat. Zatímco však politik ze své podstaty sleduje především sobecké mocenské zájmy, politolog vybavený potřebným nadhledem sleduje veřejný zájem a usiluje o dobro společnosti. Na druhou stranu však neexistuje nic jako ideální volební systém, nikdy nelze dospět k nejlepšímu volebnímu systému pro všechny. Volební systém plní mnohé funkce a naplňuje očekávání, která jsou často protichůdná. Zejména pak pnutí mezi potřebou reprezentovat názorové složení ve společnosti a potřebou silné exekutivy nutí volební inženýry vyvažovat mezi těmito principy. Politolog musí být objektivní ve smyslu, že nalézá jak pozitivní, tak negativní argumenty pro svůj preferovaný návrh. Je však z logiky výše popsané nezbytně i subjektivní ve smyslu, že pro svůj preferovaný návrh nalézá více pozitivních argumentů než těch negativních, popřípadě je pokládá za důležitější. Tato práce není výjimkou a autorova preference mechanismu italské varianty je v textu nepřehlédnutelná.

Nejlepším způsobem, jak dokázat účinky návrhu volebního systému, je analýza volebních výsledků, které generoval poté, co byl přijat a konaly se podle něj reálné volby. Z podstaty návrhu však toto není možné a volební inženýři musí přistoupit ke druhému nejlepšímu způsobu – k simulování, respektive modelování výsledků rozložení mandátů na základě rozložení hlasů z reálných voleb. V české vědě je průkopníkem Tomáš Lebeda se

¹ NOVÁK, Miroslav. Volby do Poslanecké sněmovny, vládní nestabilita a perspektivy demokracie v ČR. *Sociologický časopis*, 1996, roč. 32, č. 4, s. 408.

sérií dvou článků uveřejněných v Politologickém časopise již v letech 1998 a 1999: *Vládní stabilita v České republice a volební systém poměrného zastoupení. Modelování výsledků voleb do Poslanecké sněmovny z roku 1996* a *Vládní stabilita v České republice a volební systém poměrného zastoupení II. Modelování výsledků voleb do Poslanecké sněmovny z roku 1998*. Těmito články navazuje na akademickou diskuzi o potřebě úpravy volebního systému, která probíhala od roku 1996 a byla vyvolána výše zmiňovaným článkem M. Nováka. Posláním těchto článků bylo rozšířit diskuzi, která byla podle T. Lebedy zúžená pouze na to, zda zachovat poměrný systém, či jej nahradit většinovým. „*Takto pojatá diskuse vede často k vytvoření mylného dojmu o jediných dvou možných alternativách.*“² Proto T. Lebeda nabízí alternativy v rámci poměrného volebního systému, což se později stává hlavní oblastí jeho výzkumu. V této oblasti publikoval velké množství článků, za klíčové je však nezpochybnitelně možné vyzdvihnout články publikované v roce 2001 a 2006 v impaktovaném Sociologickém časopise: *Hlavní proměnné proporčních volebních systémů a Proporcionalita volebních formulí poměrných systémů*. Publikační činnost v této oblasti dovršil monografií *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence* vydanou v roce 2008. Téměř každá práce zabývající se poměrnými volebními systémy v českém prostředí se nevyhnutelně musí vypořádat s publikacemi T. Lebedy – tuto práci nevyjímaje, ba naopak. Autor jakožto žák T. Lebedy na jeho dílo hojně odkazuje a vychází z něj, což je vidět v seznamu literatury této práce. To ovšem neznamená, že s ním ve všem souhlasí. T. Lebeda by například nikdy tak jako autor nepreferoval mechanismus italské varianty, ani autorův vlastní návrh.

Problematika volebních systémů je jednou z nejlépe pokrytých oblastí české politologie, a to nejenom díky publikacím T. Lebedy, byť převážně kvůli nim. To dokazuje i existence specializovaného recenzovaného časopisu *European Electoral Studies*, ve kterém byly od roku 2008 v souvislosti s analyzovanou volební reformou publikovány čtyři pro tuto práci inspirativní, nikoliv však zásadní příspěvky. Všechny byly publikovány v roce 2009, dva napsal Jakub Šedo, jeden Václav Brachtl a jeden Jakub Charvát. Od roku 2008 byly v *Politologickém časopise* publikovány na téma volební reformy PS PČR pouze dva články. V roce 2008 to byl článek Vlastimila Havlíka a Lubomíra Kopečka *Krise vládnutí v České republice. Analýza působení volebního a stranického systému a návrhy možných řešení* a v roce 2011 článek Jakuba Charváta *Mechanismus volebního bonusu a řecká varianta volební*

² LEBEDA, Tomáš. *Vládní stabilita v České republice a volební systém poměrného zastoupení. Modelování výsledků voleb do Poslanecké sněmovny z roku 1996*. *Politologický časopis*, 1998, roč. 5, č. 2, s. 115.

reformy optikou výsledků českých sněmovních voleb 2010. V *Politologické revui*, ve které se obvykle neobjevují články z oblasti volebního inženýrství, byl od roku 2008 publikován na analyzované téma pouze jeden článek, a to článek Štěpána Pecháčka *Změna volebního systému do Poslanecké sněmovny podle koaliční dohody: analýza a alternativní pojetí* z roku 2008. Autor nesmí opomenout jedinou kvalitní českou souhrnnou publikaci *Volební systémy* kolektivu autorů Romana Chytilka, Jakuba Šeda, Tomáše Lebedy a Dalibora Čalouda, která vyšla v roce 2009 již jako čtvrté vydání. Nicméně pro autora je nepřekonaný, přestože je z roku 2004, sborník *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*, editovaný M. Novákem a T. Lebedou, do kterého přispěl i Rein Taagepera.

V zahraniční, anglicky psané literatuře je samozřejmě výzkum volebního inženýrství vzhledem k dlouholeté tradici o několik kroků napřed před českou. Autor vychází z klasických politologických prací, zejména autorů Douglase Raeho, Arenda Lijpharta, Daniele Caramaniho a Giovanni Sartoriho, přeloženého do češtiny. Ale zdrojem jsou i novější práce, zejména pak sborníky *Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?* z roku 2001 a *The Politics of Electoral Systems* z roku 2008. Zahraniční literatura je podrobněji analyzována v první kapitole a na začátku druhé kapitoly práce. Ačkoliv by se z výše uvedeného výčtu publikací mohlo zdát, že problematika volebního inženýrství je jak v zahraniční literatuře, tak česky psané natolik pokrytá a prozkoumaná, že autor nemá prostor přijít s ničím novým, relevantním a objevným, právě toto je ambicí autora v této práci.

V ČR proběhly dva významné pokusy reformovat volební systém. První pokus z doby opoziční smlouvy a druhý za druhé vlády Mirka Topolánka. Zcela přirozeně v těchto dvou obdobích byl zvýšený zájem o volební inženýrství jak ze strany politologů, tak politiků i širší veřejnosti. Jinými slovy volební reforma byla agendou na pořadu dne. V obou případech po nějaké době byl zájem vystřídán nejprve nezájmem, pak zapomenutím. Priority zájmu a výzkumu se změnily, problém však dodnes zůstal nevyřešen. K rozmělnění problému přispěly i volby v roce 2010, po nichž byla sestavena vládní kolice opírající se o podporu 118 poslanců. Nicméně už po následujících volbách se může problém se stavováním většinových vlád vrátit, jelikož volební systém, který generoval patovou situaci z roku 2006, zůstal s výjimkou drobných úprav nezměněn.

Návrh volební reformy, který byl vypracován ve spolupráci s odbornou veřejností pod vedením ministra spravedlnosti druhé Topolánkovy vlády Jiřího Pospíšila, nabízí šest, respektive devět velmi zajímavých a inspirativních variant řešících nedostatky stávajícího volebního systému generujícího slabé a nestabilní vlády. Autor v práci provádí simulaci dle výsledků voleb roku 2010. Autorovi nejde o pouhé zjištění, jak by podle jednotlivých variant

byly rozděleny mandáty, ale přidanou hodnotou práce je, že autor provádí čtenáře krok za krokem celým procesem převodu hlasů na mandáty a přitom poukazuje na přednosti a nedostatky jak jednotlivých variant, tak návrhu jako celku, aby na konec na základě těchto zjištěných poznatků přišel s vlastním návrhem volební reformy. Autor při simulaci vychází z části III materiálu pro vládu č. j. 1287/08 (dále jen návrh).³ V případech, kdy návrh ani jeho případné paragrafované znění neupravovalo nějaký krok nezbytný pro simulaci, autor postupoval dle aktuálního znění zákona č. 247/1995 Sb. Potřebná data z voleb 2010 byla čerpána ze serveru (www.volby.cz) Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ).

Autor v této práci sleduje dva cíle. Prvním cílem je zhodnocení kvality variant vládního návrhu. Za tímto účelem si autor pokládá tyto výzkumné otázky a podotázky:

1. Která z variant návrhu nejlépe odpovídá vládnímu zadání požadujícímu, aby volební systém v rámci druhého skrutinia bonifikoval vítěze voleb a zároveň garantoval vyšší míru proporcionality pro malé strany, potenciální koaliční partnery?
 - a. V jaké míře volební systémy podle jednotlivých variant deformují proporcionalitu simulovaného volebního výsledku vítězné strany?
 - b. V jaké míře volební systémy podle jednotlivých variant deformují proporcionalitu simulovaného volebního výsledku malých stran, potenciálních koaličních partnerů?
2. Může být některý z volebních systémů podle jednotlivých variant klasifikován na základě mechanismu volební formule jako smíšený?
3. Která z variant návrhu umožní sestavit většinovou vládní koalici, definovanou jako koalici o maximálním počtu dvou stran při vyloučení kolice ČSSD a ODS?
4. Jaké nedostatky ovlivňující politický systém jsou přímo či skrytě obsaženy ve volebních systémech podle jednotlivých variant návrhu?

Druhým cílem autora je na základě poznatků o přednostech a nedostatcích jednotlivých variant získaných z odpovědí na výzkumné otázky položených v rámci prvního cíle přijít s vlastním návrhem reformy volebního systému.

Z povahy práce i samotných výzkumných otázek autor nestanovuje žádné hypotézy. Kauzální vztahy autor vnímá ve dvou sekvencích. V první sekvenci čtyři nezávislé proměnné (velikost volebního obvodu, volební formule, uzavírací klauzule, počet skrutinií) svým

³ *Návrh variant upravujících volební systém pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Část III. Materiál pro vládu České republiky, č. j. 1287/08* [online]. [cit 26. 2. 2012]. Dostupné na <www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/ma_rack7hpc76ix.doc>.

spolupůsobením určují míru proporcionality, a vůbec volební systém jako celek, což je závislou proměnnou. Do tohoto vztahu zasahují intervenující externí faktory: historické, kulturní a sociopolitické prostředí, zejména pak stranický systém. Tyto externí faktory nelze označit za proměnné, neboť je volební inženýr nemůže měnit. Ve druhé sekvenci je nezávislou proměnnou volební systém jako celek, který svým působením ovlivňuje rozložení křesel v PS PČR, což je proměnná závislá. Celkově autor v práci analyzuje 11 volebních systémů (dle devíti podvariant návrhu, jedné vlastní a vlastního návrhu), které produkují 11 rozdílných rozložení křesel v PS PČR.

S tím, jak se autor v průběhu textu posouvá od prvního cíle práce ke druhému, přístup autora k tématu se přesouvá od objektivní empirické analýzy k subjektivnímu normativnímu výkladu vlastního návrhu, jak by měl fungovat volební systém do PS PČR, který vždy zajistí sestavení většinových vlád a zároveň posílí reprezentaci malých stran. Jak bylo výše napsáno, normativní přístup není na škodu, ba naopak je úkolem volebních inženýrů usilovat o ideální volební systém, byť nikdy žádný nebude ideální a všem vyhovující.

V první kapitole se autor zabývá teoretickými východisky a proměnnými volebního systému. Ve druhé kapitole se autor zabývá příčinami a průběhem reformního pokusu druhé Topolánkovy vlády. Ve třetí kapitole se autor zabývá úrovněmi volebních obvodů a způsobem bonifikace vítězného subjektu. Ve čtvrté kapitole se autor zabývá jednotlivými navrhovanými variantami a podvariantami. V páté kapitole se autor zabývá analýzou a zhodnocením variant návrhu. V šesté kapitole autor přichází s vlastním návrhem volební reformy. V závěru práce autor zodpoví výše položené výzkumné otázky.

1 Teoretická východiska a proměnné volebního systému

„Ve všech společnostech, s výjimkou těch nejmenších, vládnutí znamená zastupitelské vládnutí, ve kterém lidé nevládnou přímo sami sobě, ale prostřednictvím delegováním úkolů na malou skupinu veřejných úředníků, kteří za ně rozhodují.“⁴ Volby jsou v současné době nejpoužívanějším⁵, byť ne jediným⁶, způsobem výběru této malé skupiny zástupců, kteří v národních parlamentech rozhodují o směřování své země. „Volební systémy jsou důležitým článkem řetězu spojujícího preference občanů s politikou prováděnou vládou.“⁷

„Pravidla v jakémkoliv sportu vždy ovlivňují průběh hry. Podobné je to i v politice.“⁸ Volby jsou ve své podstatě hrou o politické posty. A stejně jako v jakékoliv jiné hře musí být předem stanovena pravidla a podmínky hry tak, aby na jejím konci mohl být jednoznačně a nezpochybnitelně určen vítěz. V případě voleb jsou tato pravidla a podmínky označována jako volební systém. Pojem volební systém má svou širší a užší definici. V širším významu jsou to jednoduše všechna pravidla, podle kterých se konají volby. „V užším pojetí se volební systém chápe jako způsob uskutečnění voleb a stanovení jejich výsledků, tj. přiznání určitého počtu mandátů jednotlivým politickým stranám.“⁹ Je nezbytné rozlišovat mezi pojmy volební právo a volební systém. Volební systém je podmnožinou volebního práva.¹⁰ Volební právo „...definuje okruh osob oprávněných hlasovat a podmínky hlasování (tj. vymezuje, kdo je voličem a jak hlasuje)...“¹¹, zatímco volební systém je „...konkrétní způsob, kterým je vůle vyjádřená voliči transformována do konečné podoby voleného sboru...“¹². Podle Daniele Caramaniho nejsou volební systémy pouze technickými pravidly, jak převést hlasy na mandáty, ale jsou to všechna pravidla, která určují, jakým způsobem může volič volit.¹³ Mezi širší a užší definicí, respektive mezi volebním právem a volebním systémem neexistuje striktní hranice. Autor v této práci operuje s pojmem v jeho užší definici.

Autor souhlasí s Rein Taageperou, podle něž „do jisté míry je každý volební systém *sui generis*, protože podobná volební pravidla jsou vsazené do jiných historických a

⁴ GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul. Introduction to Electoral Systems. In GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul (ed). *The Politics of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 3.

⁵ CHYTILEK, Roman a kol. *Volební systémy*. 4. vydání. Praha: Portál, 2009, s. 13.

⁶ Vedle volby existují další ustanovující techniky, které ale často než aby byly použity samostatně, volbu doplňují: uzurpace, ustavení rodem, dosazení ex offio, ustavení jmenováním, dosazení konkurzem, ustavení aklamací, kooptace, ustavení plebiscitem, losování. Více CHYTILEK a kol.: *Volební...*, s. 14-15.

⁷ GALLAGHER, MITCHELL: *Introduction...*, s. 3.

⁸ KLÍMA, Michal. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix, 1998, s. 195.

⁹ CABADA, Ladislav, KUBÁT, Michal a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 255.

¹⁰ GALLAGHER, MITCHELL: *Introduction...*, s. 3.

¹¹ CHYTILEK a kol.: *Volební...*, s. 13.

¹² Tamtéž.

¹³ CARAMANI, Daniele. *Elections in Western Europe since 1815: Electoral Results by Constituencies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2000, s. 25.

*sociopolitických kontextů*¹⁴. Bez nadsázky lze říci, že každá jednotlivá země má svůj vlastní volební systém lišící se od ostatních zemí. Volební systémy jsou jako stavebnice, složené z několika variabilních komponent, respektive proměnných či dimenzí. Jedinečná kombinace a vzájemné působení těchto komponent, které jsou navíc vsazené do historického a sociopolitického kontextu, dělají jednotlivé volební systémy unikátními.

Volební systémy se skládají z několika proměnných, respektive dimenzí. Odlišné nastavení byť jen jedné proměnné zapříčiňuje odlišnost daného systému od druhého. Některé proměnné mají větší význam než jiné pro fungování systému jako celku. Panuje všeobecná shoda mezi experty na volební systémy, že nejdůležitějšími proměnnými, tedy s největšími dopady na proporcionalitu výsledku a stranický systém, jsou volební formule a velikost volebního obvodu.¹⁵ Autoři návrhu tyto dvě proměnné nazývají „jádro systému“. I přesto je však nutné zdůraznit, že volební systém funguje jako celek, a nejde tedy pouze o tyto dvě proměnné, ale o komplexní systém provázaných vztahů mezi jednotlivými proměnnými, které v konečném důsledku vytváří jedinečný volební systém, *sui generis*.

I kdybychom měli dva volební systémy se stejnými hodnotami u každé proměnné, nebude se jednat o totožné volební systémy.¹⁶ Jak již bylo poznamenáno výše, volební systémy jsou ovlivňovány prostředím, ve kterém fungují – jsou jen jednou součástí širšího politického systému. Jejich účinky jsou ovlivňovány externím faktory, které autor nechce označovat jako externí proměnné, neboť pro inženýry volebních systémů nejsou proměnnými – nemohou je měnit.¹⁷ Za jeden z nejdůležitějších externích faktorů autor považuje stranický systém. Volební systémy determinují podobu stranického systému, zároveň ale také zpětně působí na účinky volebních systémů. „*Např. většinový volební systém do Kongresu ve Spojených státech amerických dlouhodobě vykazuje podobnou míru proporcionality jako poměrné systémy v Belgii, Izraeli a Řecku.*“¹⁸ Důvodem je dokonalý bipartismus, ve kterém nedochází k jevu známému třeba z Velké Británie, kde velká část hlasů pro třetí stranu propadá v důsledku neschopnosti strany dosáhnout na mandát.

¹⁴ TAAGEPERA, Rein. *Designing Electoral Rules and Waiting for an Electoral System to Evolve* [online]. kellogg.nd.edu, 9. prosince 1999 [cit. 26. 2. 2012]. Dostupné na <<http://kellogg.nd.edu/faculty/research/pdfs/taageper.pdf>>, s. 14.

¹⁵ LIJPHART, Arend. *Electoral Systems and Party Systems: a Study of Twenty-Seven Democracies 1945-1990*. Oxford: Oxford University Press, 1994, s. 10.

¹⁶ CABADA, Ladislav, ŽENÍŠEK, Marek. *Smíšené volební systémy*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003, s. 12.

¹⁷ LEBEDA, Tomáš. Hlavní proměnné proporcčních volebních systémů. *Sociologický časopis*, 2001, roč. 37, č. 4, s. 426.

¹⁸ LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha: Karolinum, 2008, s. 23.

Douglas Rae stanovil tři nezávislé proměnné volebního systému: 1. volební formuli, 2. velikost volebního obvodu, 3. strukturu hlasovacího lístku,¹⁹ které podle jeho srovnávací analýzy ovlivňovaly dvě závislé proměnné: proporcionalitu a úroveň multipartismu. Arend Lijphart ve své klasické komparativní studii 21 zemí pro srovnávání volebních systémů používá pět dimenzí. První, a pro něj nejdůležitější, je volební formule, dalšími dimenzemi jsou pak: 2. velikost volebního obvodu, 3. doplňková křesla²⁰, 4. velikost uzavírací klauzule, 5. struktura hlasovacího lístku.²¹ O necelých deset let později A. Lijphart v komparativní studii volebních systémů 27 zemí dimenze redefinoval. Používá osm proměnných, které rozděluje po čtyřech do dvou skupin: dimenze a další proměnné. Dimenzemi volebního systému jsou: 1. volební formule, 2. velikost volebního obvodu, 3. uzavírací klauzule, 4. velikost voleného shromáždění.²² Dalšími proměnnými jsou: 1. struktura hlasovacího lístku, 2. možnost malapportionmentu²³, 3. (polo)prezidentský systém²⁴, 4. možnost apparentementu^{25, 26}.

Oproti starší definici dimenzí již A. Lijphart rozlišuje mezi právní uzavírací klauzulí a přirozeným volebním prahem, který není dán pevně zákonem, ale vzniká jako výsledek spolupůsobení volební formule a velikosti obvodu.²⁷ Zejména pak druhá dimenze, tedy malá velikost volebního obvodu, funguje stejně reduktivně jako vysoká uzavírací klauzule.²⁸ Jsou země, typicky Nizozemsko, kde není zákonem stanovena žádná uzavírací klauzule a křeslo v zákonodárném sboru získá každá strana, která překročí přirozený práh. V zemích, kde jsou zákonem stanovené uzavírací klauzule a zároveň tam existují menší volební obvody, může být přirozený volební práh vyšší než uzavírací klauzule. To pak znamená, že strana, která sice překročí zákonnou podmínku, například 5 %, nedosáhne v daném obvodu na mandát, jelikož nepřekročí přirozený práh, který je třeba 10 %. Celkově pak dochází k podprezentaci strany,

¹⁹ RAE, Douglas W. *The Political Consequences of Electoral Laws*. 2nd Edition. New Haven: Yale University Press, 1971. s. 15-45.

²⁰ Užívaná v dalších skrutiniích k vyrovnání disproporčního výsledku. Typické pro Rakousko, Dánsko, Švédsko a Island.

²¹ LIJPHART, Arend. *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. New Haven: Yale University Press, 1984, s. 151-156.

²² LIJPHART: *Electoral...*, s. 10-14.

²³ Malapportionment se vztahuje k jednokolovým většinovým systémům a znamená, že jednomandátové volební obvody nemají stejný počet voličů. To může favorizovat jednu stranu na úkor druhé, která na získání mandátu potřebuje méně hlasů. Tímto způsobuje disproporcionalitu volebního výsledku.

²⁴ Pokud se v (polo)prezidentském systému konají národní volby ve stejný čas jako prezidentské, politický systém celkově favorizuje velké strany a oslabuje tendence k multipartismu.

²⁵ Apparentement je francouzský termín označující spojování volebních listin politických stran. Vytváření těchto volebních koalic umožňuje malým politickým stranám zastoupení v parlamentu, do kterého by se samostatně nedostaly.

²⁶ Tamtéž, s. 14-15.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

což byl případ SZ ve volbách roku 2006, jak bude v následujících kapitolách vysvětleno. Přirozený volební práh je tedy bezpochyby proměnnou, která má větší dopad na fungování volebního systému než právní uzavírací klauzule. A. Lijphart ji však mezi dimenzemi nevyjmenovává a zdůvodňuje to tím, že přirozený volební práh a velikost volebního obvodu jsou dvě strany téže mince a tudíž je tato důležitá proměnná zahrnuta ve druhé dimenzi, tedy velikosti volebního obvodu.²⁹ Tímto však A. Lijphart flagrantně opomíjí fakt, že přirozený práh vzniká součtem působení nikoliv jedné, ale dvou sil: volební formule a velikostí volebního obvodu. Ano, velikost volebního obvodu je obvykle tím určujícím součinitelem, ale jak autor ukazuje v podkapitole o skotské variantě, použitím silně disproporční volební formule, která zvýhodňuje malé strany, může být reduktivní efekt menšího volebního obvodu vyrušen. Z logiky argumentace dvou stran téže mince autor nerozumí, proč A. Lijphart uvádí velikost voleného shromáždění jako samostatnou dimenzi a nepřiradil ji také pod dimenzi velikosti volebního obvodu – vždyť velikost voleného sboru není ničím jiným než determinantem velikosti volebního obvodu.³⁰

Tomáš Lebeda stanovuje čtyři proměnné, nikoliv všech volebních systémů, ale pouze těch proporčních: 1. velikost volebního obvodu, 2. volební formule, 3. uzavírací klauzule, 4. počet a charakter úrovní volebních obvodů (počet skrutinií).³¹ Velikost volebního obvodu, označovaná M (magnitude), nemá nic společného s tím, kolik lidí žije nebo přišlo k volbám v daném obvodu, nýbrž znamená, kolik křesel se v daném obvodě rozděluje. Obecně platí, že se zvyšující se velikostí obvodu vzrůstá proporcionalita volebních výsledků a naopak.³² Volební formule je matematickou metodou, s jejíž pomocí se převádějí počty hlasů na mandáty. Volebními vzorci jsou buď kvóty, nebo dělitelé. Uzavírací klauzule je zákonem stanovené procento hlasů, které politická strana musí získat, aby její hlasy byly převedeny na mandáty. Pokud strana nezíská požadované procento hlasů, nepostoupí do skrutinia a její hlasy propadnou, tedy nejsou nikterak brány v potaz při rozdělování mandátů. Uzavírací klauzule může být stanovena na celostátní úrovni, na úrovni obvodu, nebo kombinací jako například ve Švédsku. V ČR strany musí na celorepublikové úrovni překročit 5 %. Počet skrutinií znamená, kolikrát se hlasy převádějí na mandáty. Při užití více skrutinií se v prvním skrutiniu nerozdělí všechny mandáty. Typologicky je tomu tak ze dvou důvodů – jedná se

²⁹ Tamtéž.

³⁰ LEBEDA: *Hlavní...*, s. 427.

³¹ Tamtéž.

³² LEBEDA, Tomáš. Stručný přehled volebních systémů. In NOVÁK, Miroslav, LEBEDA, Tomáš (ed). *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2004, s. 27.

buď o zbytkové mandáty ze zbytkových hlasů, nebo o kompenzační mandáty.³³ Zbytkové mandáty vznikají při přepočtu hlasů na mandáty prostřednictvím kvóty, jejíž vlastností je, že nedokáže rozdělit všechny mandáty. Ty pak musí být rozděleny v dalším skrutiniu. Kompenzační mandáty slouží k dorovnání disproporčního výsledku vzniklého předchozím skrutiniu ve snaze dosáhnout proporčnějšího výsledku. Jejich počet je předem stanoven zákonem a užívají se například v Německu, Dánsku nebo Švédsku.

Volební systémy bývají obvykle tříděny buď jako většinové, nebo proporční, popřípadě jsou zařazeny do dalších kategorií odvozených od těchto dvou základních, např. semiproporční nebo smíšené. Matthew Shugart a Martin Wattenberg dokonce hovoří o dvou světech volebních systémů.³⁴ Otázkou však je, podle jakého kritéria volební systémy přiřadit do oněch dvou světů. Existují totiž dva možné způsoby třídění: buď třídít volební systémy na základě míry proporcionality volebních výsledků, nebo na základě mechaniky převodu hlasů na mandáty.³⁵

Účelem proporčních systémů je zajištění, aby procentuální počet křesel všech stran co nejvíce odpovídal procentuálnímu počtu získaných hlasů – naopak účelem většinových systémů je zajistit vítězné straně jasnou většinu křesel.³⁶ Žádný volební systém nemůže být 100% proporční, jelikož zatímco hlasy mohou být počítány na jednu setinu procentního bodu, mandáty musí být počítány v celých číslech,³⁷ neboť je obsazují nedělitelné lidské bytosti. Ladislav Cabada a Marek Ženíšek považují míru proporcionality za nejmenšího společného jmenovatele volebních systémů, a tudíž za nejvhodnější kritérium pro klasifikaci. „*Je jakousi konvencí rozlišovat volební systémy podle tohoto kritéria do dvou velkých kategorií. Těmi jsou volební systémy produkující proporcionalní výsledky, tedy volební systémy poměrného zastoupení a většinové volební systémy, u kterých je míra proporcionality nižší.*“³⁸

S klasifikací volebních systémů na základě proporcionality jejich výsledků striktně nesouhlasí T. Lebeda, podle něhož je klasifikace prostřednictvím mechanismu volební

³³ Tamtéž., s. 36-38.

³⁴ Hovoří o smíšených volebních systémech jako o tom nejlepším z obou světů viz SHUGART, Matthew, WATTENBERG, Martin. *Mixed-Member Electoral Systems: A Definition and Typology*. In SHUGART, Matthew, WATTENBERG, Martin (ed). *Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?* Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 24.

³⁵ FARRELL, David M. *Electoral Systems: A Comparative Introduction*. New York: Palgrave Macmillan, 2001, s. 4-6.

³⁶ Tamtéž, s. 4.

³⁷ ROSE, Richard, MURO, Neil. *Parties and Elections in New European Democracies*. Colchester: ECPR Press, 2009, s. 19.

³⁸ CABADA, ŽENÍŠEK: *Smíšené...*, s. 14.

formule v politologii jediným možným způsobem.³⁹ Mechanismem volební formule rozumí T. Lebeda s odkazem na Giovanni Sartoriho⁴⁰ princip, podle kterého jsou hlasy přepočítávány na mandáty: buď v poměru (proporční systém) nebo nikoliv (většinový systém).⁴¹ „Kategorizovat volební systémy ad hoc podle míry jejich proporčního efektu a dopadu na stranický systém není možné už proto, že tyto okolnosti se s každými volbami proměňují. Museli bychom arbitrárně stanovit hranici, která říká, jak velká míra disproportionality je ještě přípustná... Těžko si představit, jak takovou hranici objektivně stanovit...“⁴²

Matthew Shugart odmítá konvenční klasifikaci volebních systémů s apelem, že vědecké poznání v oblasti komparatistiky volebních systémů se posunulo od své počáteční nerozvinuté fáze, od první Lijphartovy komparace v roce 1984, do současnosti, kdy je z ní dospělá vědní disciplína, a proto si zaslouží, aby se zaměřila na nové oblasti bádání.⁴³ Argumentuje tím, že volební systémy fungují na dvou dimenzích: mezistranické dimenzi a vnitrostranické dimenzi.⁴⁴ Konvenční přístup se zabýval pouze mezistranickou dimenzí, tedy rozdělením mandátů mezi strany. Vnitrostranickou dimenzi, tedy rozdělení křesel mezi kandidáty, zdůraznili Michael Gallagher a Paul Mitchell, kteří přišli s nekonvenčním tříděním volebních systémů na základě šesti dimenzí: 1. velikost volebního obvodu, 2. počet hlasů, kterými volič disponuje, 3. struktura hlasovacího lístku, 4. možnost voliče vybrat jednotlivého kandidáta, 5. počet skrutinií, 6. opatření snižující míru proporcionality.⁴⁵ Volební systémy pak člení do pěti skupin: 1. jednomandátové volební systémy, 2. smíšené volební systémy, 3. systémy uzavřené listiny, 4. systémy listin s možností udělení preferencí, 5. systémy jednoho přenosného hlasu.⁴⁶

Autor v této práci neopouští konvenční politologické paradigmaty. V otázce klasifikace volebních systémů autor považuje jak proporcionalitu volebních výsledků, tak mechanismus volební formule jako relevantní klíč k posouzení poměrnosti volebního systému, byť to T. Lebeda nepovažuje z politologického hlediska za správné, nicméně dodává, že „kategorizace systému pohledem politologie však ještě nemusí determinovat jeho osud při

³⁹ LEBEDA, Tomáš. Volební reforma 2009 – poměrný, nebo smíšený systém? In MLEJNEK, Josef (ed). *Smíšené volební systémy a většintvorné modifikace systémů poměrných*. Praha: Karolinum, 2010, s. 165.

⁴⁰ SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Druhé vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, s. 15.

⁴¹ LEBEDA: *Stručný...*, s. 19.

⁴² LEBEDA: *Volební...*, s. 165.

⁴³ SHUGART, Matthew. Comparative Electoral Systems Research: The Maturation of a Field and New Challenges Ahead. In GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul (ed). *The Politics of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 50-51.

⁴⁴ Tamtéž, s. 37.

⁴⁵ GALLAGHER, MITCHELL: *Introduction...*, s. 5-15.

⁴⁶ Tamtéž, s. 5.

případném posuzování souladu s ústavně požadovanou zásadou poměrného zastoupení před Ústavním soudem. Nelze vyloučit, že by ústavní soud zvolil jiná kritéria...⁴⁷.

⁴⁷ LEBEDA: *Volební reforma...*, s. 173.

2 Příčiny a průběh reformního pokusu

V ČR se za 20 let jejího trvání, respektive od roku 1992 do roku 2012, vystříдалo 11 vlád, ale pouze dvě vlády se mohly opřít o pohodlnou většinu v PS PČR. První koaliční vláda Václava Klause (1992-1996) se opírala o 105 poslanců a koaliční vláda Petra Nečase (2010-?) dokonce o 118 poslanců. Během jednoho volebního období 2002-2006 byly u moci tři koaliční vlády: Vladimíra Špidly (2002-2004), Stanislava Grosse (2004-2005) a Jiřího Paroubka (2005-2006), které se opíraly o těsnou většinu 101 poslanců. Třikrát vládly ČR menšinové vlády. Druhá koaliční vláda Václava Klause (1996-1998) se opírala o 99 poslanců. Vláda Miloše Zemana (1998-2002), která se opírala o 74 poslanců ČSSD, byla spíše „*skrytou tichou velkou koalici*“⁴⁸ než jednobarevnou vládou. Vznikla na základě tzv. opoziční smlouvy uzavřené s ODS a disponovala 137 poslanci. Jediná skutečná jednobarevná vláda v historii ČR, první vláda Mirka Topolánka (2006), která se opírala o 81 poslanců, nezískala důvěru a vládla čtvrt roku v demisi. Jedenkrát vládla vláda, která nebyla ani menšinová, ani většinová. Druhá koaliční vláda Mirka Topolánka (2007-2009) se totiž při vyjádření důvěry opírala pouze o 100 poslanců. 100 hlasů však vládě postačovalo, neboť při hlasování o důvěře dva opoziční poslanci⁴⁹ opustili sál a snížili tak potřebné kvorum. Dvakrát ČR z nouze spravovaly dočasné vlády *sui generis*. Jak vláda Josefa Tošovského (1998), tak vláda Jana Fišera (2009-2010) měly za úkol dovést zem k předčasným volbám.⁵⁰ Oba premiéři byli nestraníci. Na rozdíl od vlády Jana Fišera složené výhradně s nestranických ministrů nominovaných stranami bývalé vládní koalice, ve vládě Josefa Tošovského zasedali i straníci. Společné pro obě vlády bylo, že usilovaly o podporu napříč poslaneckými kluby.

Vlastimil Havlík a Lubomír Kopeček identifikují tři hlavní příčiny existence nestabilních ať už menšinových, nebo ideologicky nesourodých vlád v ČR: 1. významné parlamentní zastoupení politických stran s (téměř) nulovým koaličním potenciálem, 2. přechodné snížení koaličního potenciálu ideově-politických stran z důvodů osobních animozit nebo neochoty lídrů spolupracovat, 3. specifický případ volebního patu v roce 2006.⁵¹ Nejvýznamnější příčinou je první zmiňovaná. KSČM ve volbách do PS PČR získala v roce 1996 22 křesel, v roce 1998 24 křesel, v roce 2002 dokonce 41 křesel a v letech 2006 a 2010 shodně 26 křesel. To znamená, že po posledních dvojích volbách musely politické strany

⁴⁸ KLÍMA, Michal. Skrytá tichá velká koalice. *Politologický časopis*, 1999, roč. 6, č. 2, s. 170.

⁴⁹ Poslanci Miloš Melčák a Michal Pohanka zvolení za opoziční ČSSD opustili sál.

⁵⁰ V případě vlády Jana Fišera byly předčasné volby zrušeny Ústavním soudem, a vláda tak vládla až do konce volebního období PS PČR.

⁵¹ HAVLÍK, Vlastimil, KOPEČEK, Lubomír. Krize vládnutí v České republice. Analýza působení volebního a stranického systému a návrhy možných řešení. *Politologický časopis*, 2008, roč. 15, s. 195.

hledat většinu 101 křesel nikoliv mezi 200 poslanci,⁵² nýbrž pouze mezi 174 (200-26), což je samozřejmě daleko obtížnější. Řešením může být: 1. zvýšení koaličního potenciálu KSČM tak, aby mohla spolupracovat s ČSSD; 2. změna počtu křesel v PS PČR ze stávajícího sudého čísla (200) na liché⁵³ (199, nebo 201); 3. změnou volebního systému.⁵⁴ Pavel Šaradín je toho názoru, že spíše než měnit volební pravidla je potřeba, aby se jak české politické strany, tak celá společnost vyrovnala s minulostí a rolí KSČM ve stranickém systému, aby byla umožněna spolupráce levicových stran.⁵⁵ Naopak T. Lebeda či M. Novák dlouhodobě volají po změně volebního systému. Autor se přiklání na stranu změny volebního systému, protože řešení otázek jak koaličního potenciálu KSČM, tak politické kultury v ČR je dlouhodobým cílem, zatímco změna volebních pravidel může být provedena okamžitě.

Volební systémy jsou nastavovány politickými aktéry, kteří se podle nich následně řídí.⁵⁶ Jinými slovy politici si sami stanovují pravidla hry, podle kterých pak musí hrát. Nabízí se otázka, zda by volební systém neměl být přijímán někým jiným než samotnými zákonodárci. Podle názoru autora však nikoliv, jelikož neexistuje jiný orgán s dostatečnou legitimitou k takovému závažnému kroku – s výjimkou lidu samotného prostřednictvím referenda. To však autor považuje za nevhodné, neboť otázkám ohledně problematiky volebních systémů běžný občan jen stěží porozumí. Navíc volební systém a s ním spojený stranický by měl být stabilní a neměl by podléhat výkyvům veřejného mínění. Příkladem je volební reforma na Novém Zélandu z roku 1993, kdy byl jednokolový většinový systém (dále jen FPTP) nahrazen smíšeně personalizovaným systémem (dále jen MMP). Tehdy se konala dokonce dvě referenda. V prvním, indikativním referendu konaném v roce 1992 se v první otázce 84,7 % voličů vyslovilo pro změnu volebního systému a ve druhé otázce si ze čtyř alternativních systémů 70,5 % vybralo MMP.⁵⁷ V druhém, závazném referendu konaném v roce 1993 se 53,9 % vyslovilo pro zavedení MMP.⁵⁸ Za tak vysokou podporou MMP stála drtivá kampaň Královské komise vykreslující MMP jako nejlepší volební systém pro současné i budoucí potřeby Nového Zélandu.⁵⁹ Voliči využili referend k potrestání vlády a

⁵² LEBEDA: *Vládní...*, s. 116.

⁵³ Po volebním patu v roce 1973 ve Švédsku snížili počet křesel z 350 na 349.

⁵⁴ Tamtéž, s. 195-197.

⁵⁵ ŠARADÍN, Pavel. Czech Republic. The Influence of the Strong Bi-polarization. In ŠARADÍN, Pavel, BRADOVÁ, Eva (ed). *Visegrad Votes: Parliamentary Elections 2005-2006*. Olomouc: Palacký University, 2007, s. 35.

⁵⁶ GALLAGHER, MITCHELL: *Introduction...*, s. 3.

⁵⁷ DENEMARK, David. Choosing MMP in New Zealand: Explaining the 1993 Electoral Reform. In SHUGART, Matthew, WATTENBERG, Martin (ed). *Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?* Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 90.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž, s. 89.

vyjádření zklamání z politické situace v zemi spíše než k vyjádření touhy po novém volebním systému.⁶⁰ Podle průzkumů veřejného mínění se v roce 1996 těsně před prvními volbami podle MMP 42 % respondentů vyjádřilo podporu novému systému, zatímco v roce 1998 už jen 30 %, navíc 54 % bylo pro znovuzavedení FPTP.⁶¹ Zapojení přímé demokracie do volebního inženýrství je tedy věcí minimálně velmi problematickou a nezbyvá než nechat zákonodárce, aby si sami sobě stanovovali pravidla hry.

Je logické, že strana bude usilovat o takový soubor volebních pravidel, který jí zajistí maximální volební zisk – tato pravidla pak prosazují s odkazem na veřejný zájem či blaho, ačkoliv se snaží prosadit pouze svůj sobecký partikulární zájem.⁶² „*Jakmile je nějaký volební systém nastolen, ti, jimž přináší prospěch, chrání své nezadatelné zájmy a bojují o to, aby se hra i dál hrála podle pravidel, která znají.*“⁶³ Nicméně k reformám volebních systémů dochází. Richard Katz uvádí šest důvodů, proč strany, které jsou u moci, zásadně mění volební systém, který jim umožnil vládnout.⁶⁴ Za prvé, strana se obává, že její další vítězství ve volbách je za stávajících pravidel vážně ohroženo. Za druhé, strana nemá naprostou kontrolu nad situací a může jí být vnucena reforma. Za třetí, ve vládní koalici existují odlišné zájmy. Za čtvrté, strany, které jsou schopné přijmout volební reformu, jsou příliš optimistické ohledně svých možností v novém systému, nebo nejsou s to domyslet její důsledky. Za páté, strany si mohou více cenit dlouhodobé změny v konkurenčním systému než krátkodobé volební výhody. Za šesté, strany vymění svou výhodu plynoucí z volebního systému za jiný politický cíl.

Snahy o reformování volebního systému jsou tématem české politiky od poloviny 90. let. Na přelomu tisíciletí byla prosazena zatím největší reforma. V červenci roku 1998 se dvě nejsilnější české strany ODS a ČSSD podepsáním takzvané opoziční smlouvy jejím sedmým článkem zavázaly provést volební reformu, která „...v souladu s ústavními principy České republiky posílí význam výsledků soutěže politických stran“⁶⁵. Toto vyjadřovalo vůli dvou stran posílit své volební výsledky na úkor malých stran. Nicméně jelikož obě strany měly

⁶⁰ Tamtéž, s. 93.

⁶¹ BARKER, Fiona a kol. An Initial Assessment of the Consequences of MMP in New Zealand. In SHUGART, Matthew, WATTENBERG, Martin (ed). *Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?* Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 316.

⁶² KLÍMA, Michal. *Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství*. Praha: Radix, 2001, s. 96.

⁶³ SARTORI: *Srovnávací...*, s. 39.

⁶⁴ KATZ, Richard. Why are There so Many (or so Few) Electoral Reforms? In GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul (ed). *The Politics of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 63.

⁶⁵ *Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřená mezi Českou stranou sociálně demokratickou a Občanskou demokratickou stranou* [online]. vlada.cz, 9. července 1998 [cit. 26. 2. 2012]. Dostupné na <<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/milos-zeman/Opozicni-smlouva.pdf>>.

odlišná stanoviska, jak tohoto cíle dosáhnout, dohoda nebyla dlouho přijata. „*ODS prosazovala co nejtvrší postup vůči malým stranám, naopak ČSSD nebyla ve svých postojích ani jednotná, ani tak radikální.*“⁶⁶ Ke kompromisu došlo až v lednu 2000, kdy se obě strany shodly, že „*základním cílem změn je nalezení volebního systému, který významně usnadní vznik funkční většinové vlády složené maximálně ze dvou politických subjektů*“⁶⁷. S tímto cílem byl novelizován Volební zákon zákonem č. 204/2000 Sb., který zásadním způsobem měnil všechny čtyři proměnné. Tento nový volební systém nikdy nebyl prověřen ve volbách, jelikož byl nálezem Ústavního soudu č. 64/2001 Sb. zrušen.

Ústavní soud musel rozhodnout, zda je tento volební systém, který je technikou rozdělování mandátů proporční, ale svými výsledky spíše většinový, v souladu s čl. 18 Ústavy. Nakonec rozhodl podle logiky, kterou výstižně popsal G. Sartori: „*...poměrná reprezentace může být nakonec velmi nereprezentativní. I přesto však všude tam, kde se systému říká poměrný, předpokládáme, že hlasy a mandáty zkrátka musí být ve více či méně rovném poměru*“⁶⁸. Tato logika byla v nálezu Ústavního soudu č. 64/2001 Sb. popsána těmito slovy:

„Podle názoru Ústavního soudu však v konkrétním případě, tedy v projednávané věci, zvýšení počtu volebních krajů na 35 (§ 27 věta první), stanovení nejnižšího počtu mandátů v kraji na 4 (§ 48 odst. 4) a způsob výpočtu podílů a přiřazování mandátů pomocí upravené d'Hondtovy formule (§ 50 odst. 1, 2, 3) představuje ve svém úhrnu takovou koncentraci integračních prvků, jež ve svých důsledcích vede již k opuštění kontinua ještě způsobitelného zaznamenávat alespoň "přivracení" k modelu poměrného zastoupení.“

Tento nález vytvořil precedent, podle kterého jakákoliv budoucí změna volebního zákona bez změny Ústavy musí být přivracením k poměrnému principu. Druhou možností je pak změna celého ústavního systému voleb do PS PČR. Ta by však vyžadovala širší politickou shodu vyjádřenou ústavní třipětinovou většinou všech poslanců a třipětinovou většinou přítomných senátorů. ODS a ČSSD v době opoziční smlouvy nemohly prosadit změnu Ústavy, jelikož nedisponovaly ústavní většinou v Senátu, byť v PS PČR měly 137 křesel, tedy o 17 více než bylo potřeba. Tvůrci v návrhu volební reformy upozorňují, že ústavní změna zásady poměrného zastoupení voleb do PS PČR by měla vliv i na pozici Senátu v ústavním systému. „*Taková změna by však zřejmě vyžadovala i navazující změny*

⁶⁶ ŠEDO, Jakub. Reforma volebního systému v ČR – 20 let diskusí. *European Electoral Studies*, 2009, roč. 4, č. 2, s. 147.

⁶⁷ Dohoda č. 2 o základních parametrech změny volebního systému. *Společné prohlášení delegací ODS a ČSSD ze dne 14. 1. 2000.*

⁶⁸ SARTORI: *Srovnávací...*, s. 16.

*zásad voleb do Senátu, příp. zrušení Senátu, neboť nebývá obvyklé, a ani účelné, aby do obou komor Parlamentu bylo voleno na základě stejných principů.*⁶⁹ Dle názoru autora je zmínka o zrušení Senátu v souvislosti se změnou volebního systému zarážející, neboť kdy jindy než v době opoziční smlouvy Senát lépe zafungoval jako brzda zvůle většiny v dolní komoře, která si chtěla pro sebe podmanit volební soutěž tak, aby se u vlády střídaly pouze strany z této většiny.

Ústavní soud tedy rozbil volební systém a vědom si toho doporučil zákonodárcům, aby „v duchu nálezu Ústavního soudu“ přijali takové právní úpravy, aby nadcházející volby roku 2002 mohly proběhnout bez problémů. „*Torzo, které z volebního zákona zůstalo po zásahu Ústavního soudu, bylo samostatně nepoužitelné. Tímto byly parlamentní strany odsouzeny k dohodě na nové podobě volebních pravidel...*“⁷⁰ Požadované právní úpravy, podle kterých mohly proběhnout nadcházející volby, byly přijaty zákonem č. 37/2002 Sb. Tento zákon je poslední zásadní úpravou volebního systému České republiky. Podle tohoto systému se konaly volby v letech 2002, 2006 a 2010. Sami tvůrci v návrhu volební reformy z roku 2008 připomínají, že stávající volební systém vznikl jako kompromis mezi relevantními stranami v době, kdy po zásahu Ústavního soudu, který zrušil dvě hlavní proměnné volebního systému⁷¹, bylo nutné se rychle shodnout na novém volebním systému.⁷²

Současný volební systém, který nahradil Ústavním soudem zrušený, nevyřešil důvody pro reformní snažení, tedy slabé a nestabilní vlády. Navíc přinesl nový problém: velký rozptyl mezi největšími volebními obvody, kde se volí mezi 23 až 25 mandáty, a těmi nejmenšími, kde se volí mezi 5 až 8 mandáty.⁷³ V nejvíce volebních obvodech se volí mezi 10 až 14 mandáty a přirozený volební práh se zde pohybuje na úrovni mezi 5,5 % a 9 %.⁷⁴ V roce 2006 na tento rozptyl velikosti volebních obvodů a tím volebních prahů doplatila Strana zelených. „*Poprvé v historii voleb do Poslanecké sněmovny došlo k situaci, kdy strana, která překonala uzavírací klauzuli, zůstala podprezentovaná.*“⁷⁵ Tato strana získala 6,29 % hlasů, ale pouze 3 % křesel v PS PČR.

⁶⁹ *Návrh variant...*, s. 2-3.

⁷⁰ LEBEDA, Tomáš. Konečná podoba volebního systému pro Poslaneckou sněmovnu. Otazníky nad vynucenou úpravou z roku 2002. In NOVÁK, Miroslav, LEBEDA, Tomáš (ed). *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2004, s. 231.

⁷¹ Jedná se o velikost volebního obvodu, respektive počet volebních krajů, a volební formulí. Tvůrci v návrhu tyto dvě proměnné nazývají „jádro volebního systému“.

⁷² *Návrh variant...*, s. 1.

⁷³ LEBEDA, Tomáš. Volební systémy a voličské rozhodování. In LEBEDA, Tomáš, LINEK, Lukáš, LYONS, Pat, VLACHOVÁ, Klára a kol. *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 22.

⁷⁴ Tamtéž, s. 23.

⁷⁵ Tamtéž, s. 22.

Tvůrci v návrhu volební reformy pojmenovali problém současného volebního systému těmito slovy: „*Současný volební systém nevytváří dobré podmínky pro vznik stabilních vlád. Relativně stejnoměrně totiž posiluje obě vzájemně si konkurující silné strany, jimž poskytuje nadproporcionální zisk mandátů, a to na úkor malých stran s vysokým koaličním potenciálem a současně bez dotčení „středně“ velké, ovšem koaličně nekompatibilní KSČM.*“⁷⁶ Tvůrci návrhu dále dodávají, že takto nastavený volební systém způsobuje, že politické strany mají po volbách pouze dvě možnosti: buď sestavit koalici s hlavním poraženým protivníkem, tedy uzavřít velkou koalici, či podepsat opoziční smlouvu – nebo sestavit křehkou koalici s malými stranami.⁷⁷

V programovém prohlášení druhé vlády Mirka Topolánka, ve které byla jako menší koaliční partner právě SZ, se vláda zavázala, že „...*navrhne novelu volebního zákona tak, aby volební systém garantoval vyšší míru proporcionality (Hagenbach-Bischoff) a zajistil vítězi voleb tzv. volební prémii v rámci přerozdělení mandátů v druhém skrutiniu, o jejíž podobě bude vedena diskuse*“⁷⁸. Ministerstvo spravedlnosti pod vedením ministra Jiřího Pospíšila z ODS a jeho náměstka Františka Korbela ze SZ rok nato, v srpnu 2008, vypracovalo návrh šesti, respektive devíti variant volební reformy: za první skotskou variantu, za druhou řeckou variantu, za třetí tvrdý bonus, za čtvrtou polskou variantu, za pátou italskou variantu, za šestou holandskou variantu. Skotská, řecká a holandská varianta měly každá dvě podvarianty, a tudíž můžeme hovořit o jejich počtu buď jako o šesti, nebo devíti.

Dne 27. srpna 2008 vláda svým usnesením č. 1072 zúžila výběr pouze na tři varianty, a to na původní první variantu (skotskou), druhou (řeckou) a šestou (holandskou) a to včetně jejich podvariant. Rozhodnutí vlády bylo odůvodněno s odkazem na judikát Ústavního soudu, který zrušil volební systém z roku 2000, a zároveň snahou o posílení akceschopnosti vlád – je proto třeba hledat volební systém, který nepoškodí zásady poměrného zastoupení a současně přidělí bonus vítězné straně. Na těchto třech variantách pak pracovala skupina zástupců ministerstva spravedlnosti, ČSÚ a vybraných odborníků, kteří vypracovali tři varianty pozměňovacích návrhů volebního zákona, které předložili vládě v prosinci 2008. Z těchto tří variant byla vybrána řecká, která byla 9. února roku 2009 definitivně vládou odsouhlasena. Tou však už měla vláda jiné priority v souvislosti s blížícím se předsednictvím EU, chyběla i politická vůle měnit volební zákon, a když na jaře roku 2009 byla vyjádřena nedůvěra vládě, chyběl i politický mandát ke změnám. Podle paragrafovaného znění návrhů měl být nový

⁷⁶ *Návrh variant...*, s. 1.

⁷⁷ Tamtéž, s. 1-2.

⁷⁸ *Programové prohlášení vlády* [online]. vlada.cz, 17. ledna 2007 [cit 26. 2. 2012]. Dostupné na <<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780>>.

volební systém účinný od 1. ledna roku 2010. Volby téhož roku se však konaly dle stávajících pravidel a po volbách, kdy se podařilo sestavit vládu s pohodlnou většinou 118 poslanců, se diskuze o změně volebního systému vytratila z veřejného života. Důvody k reformě však přetrvaly.

3 Úrovně volebních obvodů

Stávající volební systém je z hlediska volebních obvodů pro vysvětlení jednoduchý. V roce 2000 vzniklo v ČR 14 vyšších územně samosprávných celků, tedy krajů. Těchto 14 krajů se od voleb roku 2002 stalo volebními obvody, na jejichž úrovni se rozdělovaly mandáty ve volbách 2002, 2006 i 2010. Tyto volební obvody jsou ve volebním zákonu pojmenovány jako „volební kraje.“ Politické strany podávají kandidátní listiny pro každý kraj zvlášť. Pokud chce politická strana maximálně uspět, musí podat 14 kandidátních listin. Volič, například v Olomouckém kraji, si vybírá mezi kandidátními listinami určenými pro Olomoucký kraj. V rámci jednoho kraje se také převedou všechny hlasy na mandáty. To znamená, že všech 12 křesel určených pro Olomoucký kraj se rozdělí mezi kandidátní listiny, které byly podány, na základě poměru počtu hlasů, které obdržely v Olomouckém kraji. Křeslo obdrží pouze kandidátní listina té strany, která v celé ČR překročila 5% uzavírací klauzuli.

Stávající systém je z hlediska počtu skrutinií jednoduchý, jelikož se mandáty rozdělují pouze na jedné úrovni. Všechny varianty návrhu volební reformy však počítají se dvěma či třemi úrovněmi pro rozdělování mandátů. Počet úrovní a jejich účel se liší variantu od varianty, které budou vysvětleny v následující kapitole. Autor však rozlišuje dva základní důvody. Prvním důvodem je snaha o dosažení proporcčnějších výsledků zvýšením velikosti volebního obvodu, čehož se dosáhne snížením jejich počtů ze 14 na 8 (všechny varianty kromě skotské, holandské a autorovy), popřípadě ze 14 na 1 (holandská varianta a autorova). Druhým důvodem je, že bonifikace vítěze voleb se odehrává vždy, s výjimkou druhé podvarianty řecké varianty, na celorepublikové úrovni. Ve všech variantách, s výjimkou skotské, je úroveň 14 volebních krajů spíše trpěnou. Na této úrovni se totiž nepřidělují mandáty, ty už totiž byly mezi politické strany rozděleny o jednu nebo dvě úrovně výše. Dle názoru autora je zachování krajské úrovně z logiky volebního inženýrství trpěné, avšak ve vztahu k voličům, politickým stranám a krajské samosprávě opodstatněné. Pro voliče se nic nemění. Hlasuje stejným způsobem pro krajskou kandidátní listinu jako za stávajícího volebního systému. Vyšší úrovně volebních obvodů laik vůbec nemusí postřehnout, jelikož ty pro něj slouží pouze k jakémusi statistickému převedení hlasů na mandáty. Pro politické strany se také zdánlivě nic nemění. Podávají kandidátní listiny v jednotlivých krajích, o kterých rozhodují krajské organizace. Otázkou ale může být, nakolik si politické strany uvědomí důležitost osmi volebních obvodů, na jejichž úrovni se rozdělují mandáty, a podle toho pak přizpůsobí svou strukturu a mechanismy nominací na kandidátní listiny.

Návrh volební reformy tedy počítá se třemi úrovněmi volebních obvodů. Ty odpovídají členění ČR na územní celky, které musela ČR vytvořit před vstupem do EU. Nomenklatura územních statistických jednotek, známější pod zkratkou NUTS, neslouží pouze pro statistické účely, ale je také klíčová pro čerpáním prostředků ze strukturálních fondů EU. Mapa 1 zobrazuje rozdělení ČR na územní jednotky NUTS 1, NUTS 2 a NUTS 3. Celé území ČR je jednotkou NUTS 1, které se skládá z 8 oblastí, tedy NUTS 2, a ty se skládají ze 14 krajů, tedy NUTS 3.

Mapa 1: Rozdělení ČR (NUTS 1) na NUTS 2 a NUTS 3

Oblasti (NUTS 2) a kraje (NUTS 3) České republiky

Zdroj: ČSÚ⁷⁹

Tabulka 1 znázorňuje, jakým způsobem se 8 jednotek NUTS 2 skládá ze 14 jednotek NUTS 3. Ve třech případech jsou jednotky NUTS 2 a NUTS 3 totožné, a to v případě Prahy, Středních Čech a Moravskoslezska. Ve čtyřech případech se jednotka NUTS 2 skládá ze dvou jednotek NUTS 3. A v jednom případě – Severovýchod – se jednotka NUTS 2 skládá ze tří jednotek NUTS3.

⁷⁹ Oblasti (NUTS 2) a kraje (NUTS 3) České republiky [online]. czso.cz, 3. února 2012 [cit. 11. 3. 2011]. Dostupné na <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oblasti_\(nuts_2\)_a_kraje_\(nuts_3\)_ceske_republiky](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oblasti_(nuts_2)_a_kraje_(nuts_3)_ceske_republiky)>.

Tabulka 1: Rozdělení ČR na NUTS 2 a NUTS 3

NUTS 2	NUTS 3
Praha	hl. m. Praha
Střední Čechy	Středočeský kraj
Jihozápad	Jihočeský kraj Plzeňský kraj
Severozápad	Karlovarský kraj Ústecký kraj
Severovýchod	Liberecký kraj Královéhradecký kraj Pardubický kraj
Jihovýchod	Vysočina Jihomoravský kraj
Střední Morava	Olomoucký kraj Zlínský kraj
Moravskoslezsko	Moravskoslezský kraj

Zdroj: Autor, data z ČSÚ⁸⁰

Podle stávajícího volebního systému je prvním krokem určení, kolik křesel se bude rozdělovat ve volebních krajích (NUTS 3). To se dělá podle nejjednodušší volební kvóty – Hareovy kvóty.⁸¹ Hareova kvóta se ve znění volebního zákona nazývá republikovým mandátovým číslem, které se vypočítá vydělením všech odevzdaných platných hlasů pro všechny strany počtem přerozdělovaných mandátů, tedy 200 poslaneckými křesly. Toto číslo se zaokrouhlí na jednotky. Počet platných hlasů odevzdaných v každém kraji se vydělí kvótou. Celé číslo takto vypočtené je počtem mandátů pro daný kraj. Tato operace se zopakuje pro všechny kraje. Vlastností kvót je, že nedokáží rozdělit všechny mandáty. V případě rozdělení mandátů mezi volební kraje ve volbách 2010, které zobrazuje tabulka 2, bylo přiřazeno 193 mandátů a zbývalo přiřadit ještě 7. Dle volebního zákona se tedy použila metoda nejvyšších zbytků, kdy byly mandáty přiřazeny 7 krajům, které po předchozí operaci vykazovaly 7 nejvyšších zbytků.

⁸⁰ *Vymezení územních jednotek NUTS v ČR pro potřeby statistické a analytické a pro potřeby EU* [online]. czso.cz, 3. února 2012 [cit. 11. 3. 2011]. Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/vymezeni_uzemnich_jednotek_nuts_v_cr_pro_potreby>.

⁸¹ Více o této technice: LEBEDA, Tomáš. Proporcionalita volebních formulí poměrných systémů. *Sociologický časopis*, 2006, roč. 42, č. 5, s. 891-893.

Tabulka 2: Přidělení počtu mandátů volebním obvodům na úrovni NUTS 3

hlasy (V)	5 230 859				
křesla (S)	200				
formule	Q=V/S				
republikové číslo (Q)	26154				
Kraj	hlasů			zbytky	mandáty
Hl. m. Praha	637 328	24,36828019	24	0,368280187	25
Středočeský	630 203	24,09585532	24	0,095855318	24
Jihočeský	333 117	12,73675155	12	0,736751549	13
Plzeňský	280 264	10,71591344	10	0,715913436	11
Karlovarský	130 162	4,976753078	4	0,976753078	5
Ústecký	365 800	13,98638832	13	0,986388315	14
Liberecký	213 917	8,179131299	8	0,179131299	8
Královéhradecký	288 981	11,04920853	11	0,049208534	11
Pardubický	268 863	10,27999541	10	0,279995412	10
Vysočina	270 872	10,35680967	10	0,356809666	10
Jihomoravský	597 136	22,83153629	22	0,831536285	23
Olomoucký	321 871	12,30675996	12	0,30675996	12
Zlínský	308 592	11,79903648	11	0,799036476	12
Moravskoslezský	583 753	22,31983635	22	0,319836354	22
Celkem	5 230 859		193		200
		ještě přidělit	7		

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

S použitím stejného postupu tabulka 3 vyobrazuje simulované přidělení mandátů nikoliv volebním krajům, nýbrž volebním regionům, jak jsou ve vládním návrhu pojmenované volební obvody na úrovni NUTS 2. Toto rozdělení zde autor přikládá, aby si čtenář lépe uvědomil rozdíl mezi NUTS 2 a NUTS 3. Žádná z variant návrhu totiž nerozděluje 200 křesel mezi NUTS 2. Všechny varianty, které rozdělují mandáty na úrovni NUTS 2, totiž přidělují méně než 200 křesel. Nemohou přidělit všechna křesla, jelikož část z nich je rezervována jako bonus pro vítěze.

Tabulka 3: Přidělení počtu mandátů volebním obvodům na úrovni NUTS 3

hlasy (V)	5 230 859						
křesla (S)	200						
formule	Q=V/S						
republikové číslo (Q)	26154						
NUTS3	hlasů	NUTS 2			celé č.	zbytek	mandáty
Hl. m. Praha	637 328	Praha	637 328	24,36828019	24	0,368280187	24
Středočeský	630 203	Střední Čechy	630 203	24,09585532	24	0,095855318	24
Jihočeský	333 117	Jihozápad	613 381	23,45266498	23	0,452664984	24
Plzeňský	280 264	Severozápad	495 962	18,96314139	18	0,963141393	19
Karlovarský	130 162	Severovýchod	771 761	29,50833525	29	0,508335245	30
Ústecký	365 800	Jihovýchod	868 008	33,18834595	33	0,188345951	33
Liberecký	213 917	Střední Morava	630 463	24,10579644	24	0,105796436	24
Královéhradecký	288 981	Moravskoslezsko	583 753	22,31983635	22	0,319836354	22
Pardubický	268 863	celkem	5 230 859		197		200
Vysočina	270 872						
Jihomoravský	597 136			zbývá přidělit	3		
Olomoucký	321 871						
Zlínský	308 592						
Moravskoslezský	583 753						
Celkem	5 230 859						

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Tabulka 4 ukazuje, že průměrná velikost volebního obvodu⁸² na úrovni NUTS 3 je 14,29 a efektivní velikost volebního obvodu⁸³ 16,99. Tabulka 5 ukazuje, že průměrná velikost volebního obvodu na úrovni NUTS 2 je 25 a efektivní velikost volebního obvodu 25,69. Velikost volebního regionu je tedy průměrně 1,7 krát větší než velikost stávajících volebních krajů. Rozdíl mezi průměrnou a efektivní velikostí není příliš velký. Výhodou volebních regionů je podle tvůrců návrhu jejich přibližně stejná velikost, která zajistí vyšší míru proporcionality.⁸⁴ Směrodatná odchylka velikostí obvodů na úrovni NUTS 3 činí 6,22 – zatímco na úrovni NUTS 2 4,15, což znamená, že velikosti volebních obvodů na úrovni NUTS 2 nejsou tolik rozdílné, avšak nikoliv stejné, ani přibližně stejné, jak tvrdí tvůrci návrhu. Ve vztahu k proporcionalitě volebního výsledku nejde o homogenitu obvodů, ale o jejich velikost. Žádný není menší než 19, což je dostatečně velký obvod pro proporční rozdělení mandátů ve srovnání s nejmenším volebním obvodem na úrovni NUTS 3 Karlovarským krajem, který má velikost 5.

⁸² Ukazatel vypovídající o velikostech všech obvodů. Vypočítává se jako podíl počtu všech křesel a počtu všech mandátů ($M' = \Sigma M/S$).

⁸³ Ukazatel, který zohledňuje rozdíly mezi volebními obvody. Je váženým průměrem všech obvodů ($M' = \Sigma [M * M]/S$).

⁸⁴ *Návrh variant...*, s. 3.

Tabulka 4: Efektivní a průměrná velikost volebního obvodu na úrovni NUTS 3

Efektivní velikost volebního obvodu															celkem	
M	25	24	13	11	5	14	8	11	10	10	23	12	12	22	200	
M*M	625	576	169	121	25	196	64	121	100	100	529	144	144	484	3398	
M'	16,99															
Průměrná velikost volebního obvodu																
M'	14,29															

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Tabulka 5: Efektivní a průměrná velikost volebního obvodu na úrovni NUTS 2

Efektivní velikost volebního obvodu										celkem
M	24	24	24	19	30	33	24	22	200	
M*M	576	576	576	361	900	1089	576	484	5138	
M'	25,69									
Průměrná velikost volebního obvodu										
M'	25									

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

V rámci volebního regionu (NUTS 2) se rozdělí mandáty mezi politické strany. Kandidátní listiny jsou však podané na úrovni volebních krajů (NUTS 3). Je tedy ještě potřeba, aby se mandáty přidělené určité politické straně v daném volební regionu rozdělily mezi kandidátní listiny na úrovni NUTS 3. Tabulka 6 zobrazuje rozdělení mandátů TOP 09 mezi krajské kandidátní listiny v regionu Severovýchod při variantě tvrdého bonusu. TOP 09 bylo ve volebním regionu Severovýchod přiděleno 6 mandátů. Tento volební region se skládá ze tří volebních krajů (NUTS 3), kde jsou podány kandidátní listiny. 6 mandátů se rozdělí mezi tři kraje pomocí D'Hondtova dělitele⁸⁵.

Tabulka 6: Rozdělení mandátů TOP 09 mezi krajské kandidátní listiny v regionu Severovýchod při variantě tvrdého bonusu

	TOP 09			M = 6
	Liberec	Králov	Pardubic	
	2	2	2	
1	41 594	55 615	41 558	
2	20797	27807,5	20779	
3	13864,67	18538,33	13852,67	
4	10398,5	13903,75	10389,5	

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

⁸⁵ Více o této technice: LEBEDA: *Proporcionalita...*, s. 897-898.

Větší rozdíly v homogenitě jednotek NUTS 3 se projeví při rozdělování mandátů mezi krajské kandidátní listiny. Nejkřiklavější situace budou nastávat ve volebním regionu Severozápad, který je složen z velkého Ústeckého kraje a malého Karlovarského kraje. Tabulka 7 ukazuje rozdělení mandátů strany VV mezi krajské kandidátní listiny v regionu Severozápad při variantě tvrdého bonusu. V tomto případě všechna tři křesla získala kandidátní listina v Ústeckém kraji. Volič VV žijící v Karlovarském kraji tak v důsledku návrhu volební reformy ztrácí svého poslance, který reprezentuje jeho kraj.

Tabulka 7: Rozdělení mandátů VV mezi krajské kandidátní listiny v regionu Severozápad při variantě tvrdého bonusu

	VV	M = 3
	Karlo	Ústec
	0	3
1	15 404	42 587
2	7702	21293,5
3	13864,67	18538,33
4	10398,5	13903,75

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Podle autora se mandáty mezi volebními obvody, tedy i kandidátními listinami, přidělují v analyzovaných variantách návrhu volební reformy třemi způsoby. Prvním způsobem je praxe dle stávajícího volebního systému, kdy se nejprve na základě počtu všech odevzdaných platných hlasů stanoví počet křesel pro jednotlivé kraje, a ty se pak v rámci daného kraje rozdělí mezi politické strany. S tímto způsobem nadále počítá pouze skotská varianta.

Druhý způsob je obrácením pořadí, kdy se křesla nejprve rozdělí mezi politické strany, a ty si je pak rozdělí mezi kandidátní listiny podané ve volebních obvodech, tedy krajích. Tento způsob je využit pouze v holandské variantě a v návrhu autora, který vychází z holandské varianty.

Všechny ostatní varianty tvoří třetí způsob jakožto kombinaci dvou předchozích způsobů. U varianty tvrdého bonusu, řecké, polské i italské se nejprve určí, kolik křesel se bude rozdělovat v tom kterém volebním regionu (NUTS 2), ta se pak v rámci daného volebního regionu rozdělí mezi politické strany. Následně se tolik mandátů, kolik určitá strana získá na úrovni volebního regionu, rozdělí mezi volební kraje (NUTS 3), tedy mezi kandidátní listiny politických stran.

Autor tvrdí, že první způsob je lepší než druhý nebo třetí, jelikož pouze prvním způsobem lze vždy a bezpodmínečně rozdělit mandáty mezi volební kraje proporcčně ve vztahu k odevzdaným platným hlasům, zatímco u zbylých dvou způsobů je rozdělení mandátů závislé na volebním zisku politických stran a územním rozložení jejich podpory. Pro třetí způsob to platí částečně, pro druhý úplně. Jakýkoliv bonus pro vítěznou stranu navíc disproporci v zisku mandátů mezi kraji zvyšuje.

Na následujícím hypotetickém, ad absurdum, příkladu autor varuje před teoretickým nebezpečím hrozícím při užití druhého, respektive třetího způsobu rozdělování mandátů mezi krajské kandidátní listiny, posíleného užitím bonusu pro vítěze. Před volbami v roce 2014 byla hypoteticky schválena volební reforma dle italské varianty návrhu. Ve volbách byl v ČR odevzdán stejný počet platných hlasů jako v roce 2010, tedy 5 230 859. V Olomouckém kraji byl odevzdán stejný počet hlasů jako ve volbách 2010, tedy 321 871, což je 6 % všech platných hlasů v ČR. Na základě volebního systému platného při volbách roku 2010 se použilo prvního způsobu rozdělování mandátů mezi kraje a Olomoucký kraj získal, zcela proporcčně, nárok na 12 křesel, které si mezi sebe rozdělilo pět kandidátních listin v tomto kraji v poměru (4:2:2:2:2). Ve volbách roku 2014 se ale užilo třetího způsobu rozdělování mandátů mezi kraje. Ve volbách 2014 se podařilo regionální straně *Nic Pražákům* získat přes 99 % všech odevzdaných hlasů v Olomouckém kraji. Strana překročila uzavírací klauzuli a se ziskem pouhých 6 % hlasů z celé ČR dokázala ve volbách zvítězit. Nový volební systém dle italské varianty automaticky bonifikující vítěze voleb ziskem 51 % mandátů dal straně *Nic Pražákům* 102 křesel. Jelikož tato strana získala všechny hlasy pouze v Olomouckém kraji, bude tento kraj v PS PČR zastupovat 102 poslanců. Kdyby bylo použito prvního způsobu rozdělování mandátů mezi kraje a zároveň stejného principu bonifikace, vítězná strana by získala maximálně 12 poslanců, ačkoliv by měla nárok na 102.

Tento příklad ad absurdum byl teoretickou nadsázkou a autorem uveden pro ilustraci problematiky. V reálném světě je problém samozřejmě méně závažný, avšak nikoliv neexistující. V případě, že na území Čech bude spíše silnější pravice a na území Moravy spíše silnější levice, která nakonec volby vyhraje a bude bonifikována, vznikne menší či větší disproporce ve prospěch Moravy.

3. 1 Bonifikace vítěze na úrovni NUTS 1

Všechny varianty s výjimkou druhé podvarianty řecké varianty posilují vítěze voleb tím, že mu na úrovni NUTS 1 přiřadí určitý bonus, který se liší variantu od varianty. Vítězné politické straně, popřípadě ostatním stranám, se tedy v rámci druhého skrutinia přiřadí určitý počet mandátů. To je poměrně jednoduchý proces, avšak v paragrafovaném znění řecké varianty se jako problematické ukázalo přidělení těchto mandátů ze druhého skrutinia konkrétním kandidátům. Paragrafované znění totiž počítá s extra kandidátní listinou pro druhé skrutinium na úrovni NUTS 1. Každý subjekt, byť kandiduje pouze v jednom kraji, „...předá nejpozději 20 dnů přede dnem voleb Českému statistickému úřadu celostátní kandidátní listinu pro druhé skrutinium. Na celostátní kandidátní listině pro druhé skrutinium musí být uvedeni všichni kandidáti z kandidátních listin ve volebních krajích v pořadí určeném politickou stranou, politickým hnutím nebo koalici. Pořadí kandidátů se označuje arabskými číslicemi v souvislé řadě, počínaje číslem 1. ... V rámci politické strany, politického hnutí nebo koalice obdrží mandáty přikázané politické straně, politickému hnutí nebo koalici ve druhém skrutiniu kandidáti podle pořadí uvedeného na celostátní kandidátní listině pro druhé skrutinium, ze které se nejprve vyloučí kandidáti, jimž byl přidělen mandát v prvním skrutiniu“⁸⁶.

Takovéto přidělení mandátů ze druhého skrutinia konkrétním kandidátům je pro autora nepřijatelným a to minimálně ze tří důvodů: za prvé je zbytečné, za druhé vytváří silný disproporční prvek v rozdělení mandátů mezi volební kraje, čemuž se autor v této kapitole primárně věnuje, a za třetí oslabí vliv voliče na to, kdo bude zvolen. Je přeci zbytečné a pro rozhodovací procesy politických stran náročné, aby byly nuceny vytvářet dlouhé seznamy s pořadím kandidátů. Ve volbách roku 2010 by TOP 09 musela seřadit 342 kandidátů, neboť právě tolik kandidátů bylo dohromady na všech 14 kandidátních listinách. Stejný počet kandidátů měla i ODS nebo KSČM. Suverenita a KDU-ČSL měly dokonce 343 kandidátů, naopak jednodušší situaci při seřazování kandidátů by měli Liberálové.CZ, kteří kandidovali pouze ve Středočeském kraji, a to pouze se třemi kandidáty. V citovaném paragrafovaném znění není uvedena žádná podmínka, podle níž by politické strany sestavovaly kandidátní listiny pro druhé skrutinium. Je to tedy zcela věcí rozhodnutí té či oné politické strany. Pokud se politická strana rozhodne, že na prvních místech budou kandidáti pouze z Prahy, tak pravděpodobně pouze tito kandidáti získají mandáty ze druhého skrutinia. To ale výrazně

⁸⁶ Odst. 1 a 2 § 50c. *Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. s důvodovou zprávou a vyznačením změn v úplném znění podle varianty II* [online]. [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=77057>>.

vychýlí proporci rozdělení mandátů mezi volebními obvody ve prospěch Prahy. Strany získávají kontrolu nad tím, kdo bude zvolen, respektive mohou tímto způsobem určit, kdo nebude zvolen. Voliči pak mohou zuřivě kroužkovat všechny ostatní kandidáty, aby se následně na základě jejich preferencí dostali před nepopulárního politika v čele kandidátní listiny, který jimi tak bude „vykroužkován“ do nevolitelné pozice. Avšak získá-li strana ve druhém skrutiniu nějaký mandát, a zároveň bude dle celostátní kandidátní listiny nepopulární politik na řadě, bude i přes odpor voličů zvolen.

Podle autora je správnější, a to ze všech tří důvodů, aby byly mandáty získané politickou stranou ve druhém skrutiniu rozděleny mezi volební kraje stejným způsobem jako mandáty získané v prvním skrutiniu. Nejprve se tedy přidělí všechny mandáty, včetně bonusových, stranám a až následně se v rámci zisku dané strany rozdělí mezi kandidátní listiny. Strany nebudou muset sestavovat dlouhé pořadí kandidátů a bonusový mandát bude tak jako každý jiný přiřazen konkrétnímu kandidátovi dle přání voličů vyjádřeným preferenčním hlasováním.

4 Navrhované varianty

4.1 Skotská varianta

Původním označením jako varianta I tak, jak byla uvedena v části III materiálu pro vládu č. j. 1287/08. Usnesením vlády ze dne 27. srpna 2008 č. 1072 byla přijata a doporučena k dalšímu rozpracování v paragrafovaném znění⁸⁷. Hlavním principem této varianty je použití dvou odlišných volební formulí ve druhém skrutiniu. Současným použitím jednoho volebního dělitele pro vítěze a druhého dělitele pro ostatní strany se ve druhém skrutiniu vytváří disproporční bonifikace vítěze. V prvním skrutiniu se rozdělují 175 mandátů a ve druhém skrutiniu se rozdělují 25 mandátů, přičemž tato varianta má dvě podvarianty, které se liší volebními děliteli použitými pro ostatní strany ve druhém skrutiniu.

Skotská varianta je jedinou variantou, která rozděljuje mandáty mezi politické strany na úrovni stávajících volebních krajů (NUTS 3) – a proto je také jedinou variantou, která rozděljuje mandáty mezi volební kraje stejným způsobem jako stávající volební systém, kdy se nejprve určí, kolik mandátů bude v prvním skrutiniu přiděleno krajům, a až poté se vypočítá, kolik mandátů strana v rámci volebního kraje získá. Rozdělení 175 mandátů mezi volební kraje zobrazuje tabulka 8.

⁸⁷ *Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů s důvodovou zprávou a vyznačením změn v úplném znění podle varianty I* [online]. [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=77059>>.

Tabulka 8: Přidělení počtu mandátů volebním obvodům při užití skotské varianty

hlasy (V)	5 230 859				
křesla (S)	175				
formule	$Q=V/S$				
republikové číslo (Q)	29891				
Kraj	hlasů			zbytky	mandáty
Hl. m. Praha	637 328	21,32200467	21	0,322004665	21
Středočeský	630 203	21,08363559	21	0,083635594	21
Jihočeský	333 117	11,1445319	11	0,144531902	11
Plzeňský	280 264	9,376318498	9	0,376318498	10
Karlovarský	130 162	4,354609826	4	0,354609826	4
Ústecký	365 800	12,23795174	12	0,23795174	12
Liberecký	213 917	7,156659164	7	0,156659164	7
Královéhradecký	288 981	9,667948419	9	0,667948419	10
Pardubický	268 863	8,994894529	8	0,994894529	9
Vysočina	270 872	9,062106243	9	0,062106243	9
Jihomoravský	597 136	19,97736892	19	0,977368918	20
Olomoucký	321 871	10,76829351	10	0,768293506	11
Zlínský	308 592	10,32404047	10	0,324040468	10
Moravskoslezský	583 753	19,52963653	19	0,529636528	20
Celkem	5 230 859		169		175
		ještě přidělit	6		

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

To, že tato varianta nekonstruuje umělé volební regiony na úrovni NUTS 2, je její nevýhodou. Tím, že se v prvním skrutiniu rozděluje o 25 mandátů méně než ve stávajícím volebním systému, zmenšuje se ještě více velikost volebních obvodů. Průměrná velikost volebního obvodu se ze stávajících 14,29 zmenšila na 12,5 a efektivní velikost volebního obvodu ze stávajících 16,99 na 14,83. Zmenšení velikosti volebního obvodu je zvláště kritické v Karlovarském kraji, kde se přidělují namísto pěti mandátů pouze čtyři. To v případě voleb roku 2010, kdy se mandáty rozdělovaly mezi pět politických stran, automaticky znamená, že jedna strana nehledě na výši svého zisku nezíská mandát. Teoreticky, pokud by všech pět stran získalo přibližně stejný volební zisk, přirozený práh, který by musela pátá strana překročit, aby získala mandát, je 20 % hlasů z celkového zisku všech pěti stran, které musely celostátně překročit 5% uzavírací klauzuli, která je v tomto případě zhruba čtyřikrát menší než přirozený práh.

V případě Libereckého kraje, kde by se rozdělovalo sedm mandátů, či Pardubického kraje a Vysočiny, kde se rozděluje devět mandátů, by byl za použití stávajícího D'Hondtova dělitele problém s vyššími přirozenými prahy, které by malé strany nemusely překročit, aby

dosáhly na mandát. Skotská varianta se tomuto chytře vyhýbá tím, že rozděluje mandáty pomocí dělitele Sainte-Laguë,⁸⁸ který posiluje zisky malých a středních stran na úkor stran velkých.⁸⁹ Tabulka 9 vyobrazuje rozdělení mandátů mezi politické strany v Olomouckém kraji, kde se v prvním skrutiniu rozděluje 11 mandátů. Dělitel Sainte-Laguë dělí počet hlasů odevzdaných politickým stranám řadou celých lichých čísel.

Tabulka 9: Rozdělení mandátů mezi politické strany v Olomouckém kraji dle skotské varianty

Olomoucký						
M=	11					
	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV	celkem
	3	2	2	2	2	11
1	78 786	54 769	43 516	42 438	37 429	
3	26262	18256,33	14505,33	14146	12476,33	
5	15757,2	10953,8	8703,2	8487,6	7485,8	
7	11255,14	7824,143	6216,571	6062,571	5347	
9	8754	6085,444	4835,111	4715,333	4158,778	
11	7162,364	4979	3956	3858	3402,636	
13	6060,462	4213	3347,385	3264,462	2879,154	
15	5252,4	3651,267	2901,067	2829,2	2495,267	

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

4. 1. 1 Podvarianta 1

Ve druhém skrutiniu se rozděluje zbylých, pevně stanovených, 25 mandátů v jednom celostátním obvodě (NUTS 1). Bonifikace spočívá v použití jednoho dělitele pro vítěznou stranu a druhého dělitele pro ostatní strany. V případě podvarianty 1 se pro vítěznou stranu použije D'Hondtův dělitel, čili zisk vítězné strany se dělí řadou celých čísel. Pro ostatní strany se použije dělitel Sainte-Laguë, čili zisky ostatních stran se dělí řadou celých lichých čísel. Vítězná strana bude mít více vyšších podílů, a tudíž získá více mandátů než ostatní strany. Proces rozdělení mandátů mezi politické strany podle podvarianty 1 zobrazuje tabulka 10. Tabulka 11 zobrazuje celkový zisk mandátů po druhém skrutiniu.

⁸⁸ Více o této technice: LEBEDA: *Proporcionalita...*, s. 898-899.

⁸⁹ LEBEDA: *Proporcionalita...*, s. 899.

Tabulka 10: Rozdělení mandátů mezi politické strany ve 2. skrutiniu dle skotské varianty, podvarianty 1

NUTS 1							
M=	25						celkem
	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV		
<u>Dhont</u>	10	5	4	3	3	<u>S-L</u>	25
1	1 155 267	1 057 792	873 833	589 765	569 127	1	
2	577633,5	352597,3	291277,7	196588,3	189709	3	
3	385089	211558,4	174766,6	117953	113825,4	5	
4	288816,8	151113,1	124833,3	84252,14	81303,86	7	
5	231053,4	117532,4	97092,56	65529,44	63236,33	9	
6	192544,5	96162,91	79439,36	53615	51738,82	11	
7	165038,1	81368,62	67217,92	45366,54	43779	13	
8	144408,4	70519,47	58255,53	39317,67	37941,8	15	
9	128363	62223,06	51401,94	34692,06	33478,06	17	
10	115526,7	55673,26	45991,21	31040,26	29954,05	19	
11	105024,3	50371,05	41611,1	28084,05	27101,29	21	

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Tabulka 11: Rozdělení mandátů dle skotské varianty, podvarianty 1

var1							
strana	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV		celkem
I. Skrut.	48	44	37	24	22		175
II. Skrut.	10	5	4	3	3		25
celkem	58	49	41	27	25		200

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

4. 1. 2 Podvarianta 2

V případě podvarianty 2 se pro vítěznou stranu použije také D'Hondtův dělitel, ale pro ostatní strany se použije dánský dělitel⁹⁰, čili zisky ostatních stran se dělí řadou po třech celých číslech. Vítězná strana bude mít ještě více vyšších podílů než ostatní strany, jelikož ty budou mít menší podíly vzhledem k vyššímu děliteli. Proces rozdělení mandátů mezi politické strany podle podvarianty 2 zobrazuje tabulka 12. Tabulka 13 zobrazuje celkový zisk mandátů po druhém skrutiniu. Vítězná strana oproti předchozí podvariantě získala o tři mandáty více.

⁹⁰ Více o této technice: LEBEDA: *Proporcionalita...*, s. 904.

Tabulka 12: Rozdělení mandátů mezi politické strany ve 2. skrutiniu dle skotské varianty, podvarianty 2

NUTS 1							
M=	25						celkem
	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV		
Dhont	13	4	4	2	2	Dánský	25
1	1 155 267	1 057 792	873 833	589 765	569 127		1
2	577633,5	264448	218458,3	147441,3	142281,8		4
3	385089	151113,1	124833,3	84252,14	81303,86		7
4	288816,8	105779,2	87383,3	58976,5	56912,7		10
5	231053,4	81368,62	67217,92	45366,54	43779		13
6	192544,5	66112	54614,56	36860,31	35570,44		16
7	165038,1	55673,26	45991,21	31040,26	29954,05		19
8	144408,4	48081,45	39719,68	26807,5	25869,41		22
9	128363	42311,68	34953,32	23590,6	22765,08		25
10	115526,7	37778,29	31208,32	21063,04	20325,96		28
11	105024,3	34122,32	28188,16	19024,68	18358,94		31
12	96272,25	31111,53	25700,97	17346,03	16739,03		34
13	88 867	28 589	23 617	15 940	15 382		37
14	82519,07	26444,8	21845,83	14744,13	14228,18		40

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Tabulka 13: Rozdělení mandátů dle skotské varianty, podvarianty 2

var2							
	strana	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV	celkem
I. Skrut.		48	44	37	24	22	175
II. Skrut.		13	4	4	2	2	25
celkem		61	48	41	26	24	200

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

4. 2 Řecká varianta

Původním označením jako varianta II tak, jak byla uvedena v části III materiálu pro vládu č. j. 1287/08. Usnesením vlády ze dne 27. srpna 2008 č. 1072 byla přijata a doporučena k dalšímu rozpracování v paragrafovaném znění⁹¹. Usnesením vlády ze dne 9. února 2009 č. 165 byla řecká varianta vybrána jako vítězná a stala se vládním návrhem⁹² volební reformy.

⁹¹ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů s důvodovou zprávou a vyznačením změn v úplném znění podle varianty II [online]. [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=77057>>.

⁹² Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, s důvodovou zprávou [online]. [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=79211>>.

To ale není nikterak překvapující, jelikož pouze tato varianta naplnila požadavek použití Hagenbach-Bischoffovy kvóty. Podle názoru autora kdyby vláda přijala jakoukoliv jinou variantu, porušila by svůj závazek plynoucí z koaliční smlouvy.

Hlavním principem této varianty je použití nikoliv volebního dělitele, ale kvóty. Žádná jiná varianta kvótu pro přepočítání hlasů na mandáty nepoužívá. Vlastností kvót je, že bez dalšího nedokáží rozdělit všechny mandáty již v prvním skrutiniu. Zůstává tedy určitý počet nepřidělených mandátů. Tento počet nelze nikdy dopředu přesně stanovit, jen odhadnout. Tyto nepřidělené mandáty se ve druhém skrutiniu přidělí vítězné politické straně. Tato varianta má dvě podvarianty. První podvarianta přiděluje všechny nerozdělené mandáty vítězné straně, druhá podvarianta rozděluje mandáty mezi strany, které zvítězily v jednotlivých volebních regionech, což může být ta samá strana, ale spíše se bude jednat o více stran.

Řecká varianta rozděluje mandáty na úrovni volebních regionů (NUTS 2). Mandáty mezi volební kraje se rozdělují třetím způsobem. Nejprve se tedy vypočte republikové mandátové číslo, s jehož pomocí se stanoví, kolik mandátů se bude v konkrétním volebním regionu rozdělovat. Průměrná velikost volebního obvodu činí 25 a efektivní velikost volebního obvodu 25,69. V každém volebním regionu se rozdělí stanovený počet mandátů pro daný region. Převod hlasů na mandáty je uskutečňován prostřednictvím Hagenbach-Bischoffovy kvóty⁹³, která je podílem všech platných hlasů a počtem rozdělovaných mandátů zvýšeným o jeden, $Q=V/(S+1)$. Tabulka 14 ukazuje rozdělení mandátů po prvním skrutiniu, ve kterém bylo rozděleno 191 mandátů a 9 mandátů nikoliv. Těchto 9 mandátů tedy musí být rozděleno ve druhém skrutiniu.

Tabulka 14: Rozdělení mandátů v prvním skrutiniu dle řecké varianty

Po 1. skrutiniu						
strana	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV	celkem
I. Skrut.	54	48	39	25	25	191
II. Skrut.						9
celkem	54	48	39	25	25	191

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

⁹³ Více o této technice: LEBEDA: *Proporcionalita...*, s. 893-895.

4. 2. 1 Podvarianta 1

Ve druhém skrutiniu se v podvariantě 1 přiřadí nerozdělené mandáty z prvního skrutinia vítězné straně, tedy straně, která na celém území ČR (NUTS 1) získala nejvíce hlasů. Tabulka 15 ukazuje rozdělení mandátů po druhém skrutiniu, ve kterém bylo přiřazeno zbylých 9 mandátů vítězné ČSSD.

Tabulka 15: Rozdělení mandátů ve druhém skrutiniu dle řecké varianty, podvarianty 1

Po 2. skrutiniu varianty 1						
strana	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV	celkem
I. Skrut.	54	48	39	25	25	191
II. Skrut.	9					9
celkem	63	48	39	25	25	200

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

4. 2. 2 Podvarianta 2

Ve druhém skrutiniu se v podvariantě 2 rozdělí dosud nerozdělené mandáty z prvního skrutinia vítězným stranám v jednotlivých volebních regionech (NUTS 2). V případě podvarianty 1 byly všechny nerozdělené mandáty z prvního skrutinia automaticky přiřazeny jedné vítězné straně a ČSSD získala bonifikaci devíti mandátů. V případě podvarianty 2 se za velmi pravděpodobného předpokladu, že vítěz voleb nezvítězí úplně ve všech volebních regionech, dělí dosud nerozdělené mandáty z prvního skrutinia mezi dvě nebo více politických stran.

Jelikož tato podvarianta není v návrhu volební reformy dostatečně definována, autor navrhuje, aby mandáty nepřidělené v prvním skrutiniu neopouštěly úroveň daného volebního regionu, ve kterém chybí, a nepřesouvaly se na vyšší celostátní úroveň (NUTS 1). Tento autorem preferovaný postup je zobrazen v tabulce 16. Ve Středních Čechách byly už v prvním skrutiniu rozděleny všechny mandáty, a proto se tohoto volebního regionu druhé skrutinium netýká. Naopak v regionu Moravskoslezsko nebyly v prvním skrutiniu přiřazeny dva mandáty. Proto tyto dva mandáty postupují do druhého skrutinia, které spočívá v tom, že tyto dva mandáty v regionu Moravskoslezsko získá strana, která získala v daném regionu nejvíce hlasů, tedy ČSSD. V rámci druhého skrutinia si devět dosud nepřidělených mandátů rozdělily mezi sebe tři strany (ČSSD, TOP 09 a ODS v poměru 7:1:1). Tabulka 17 ukazuje rozdělení mandátů po druhém skrutiniu. Vítězná ČSSD získala celkově o dva mandáty méně než v případě předchozí podvarianty.

Tabulka 16: Kde, komu a kolik mandátů přiřadit ve druhém skrutiniu dle řecké varianty, podvarianty 2

NUTS 2	M	přiděleno	přidělit	vítěz
Praha	24	23	1	TOP09
Střední Čechy	24	24	0	
Jihozápad	24	23	1	ODS
Severozápad	19	18	1	ČSSD
Severovýchod	30	28	2	ČSSD
Jihovýchod	33	32	1	ČSSD
Střední Morava	24	23	1	ČSSD
Moravskoslezsko	22	20	2	ČSSD
	200	191	9	

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Tato podvarianta nedokáže zaručit, že vítězná strana bude bonifikována. Za situace, kdy by ve čtyřech regionech zvítězila ČSSD a ve čtyřech regionech ODS, by bonifikace byla vyrovnaná. Mohla by nastat i situace, kdy by vítězná ČSSD získala ve druhém skrutiniu méně mandátů než ODS. V tomto případě by druhé skrutinium neplnilo funkci bonifikace vítěze, nýbrž jeho penalizace.

Tabulka 17: Rozdělení mandátů ve druhém skrutiniu dle řecké varianty, podvarianty 2

Po 2. skrutiniu varianty 2						
strana	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV	celkem
I. Skrut.	54	48	39	25	25	191
II. Skrut.	7	1	1			9
celkem	61	49	40	25	25	200

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

4.3 Varianta tvrdého bonusu

Původním označením jako varianta III tak, jak byla uvedena v části III materiálu pro vládu č. j. 1287/08. Usnesením vlády ze dne 27. srpna 2008 č. 1072 byla zamítnuta. Na rozdíl od plovoucího bonusu užívaného například v řecké variantě, kdy není možné předem určit výši bonusu, je u této varianty bonus tvrdý, tedy předem stanovený. To je hlavním principem této varianty, která je nejjednodušším řešením ze všech variant návrhu volební reformy.

V prvním skrutiniu se s použitím D'Hondtova dělitele rozdělí 185 mandátů na úrovni volebních regionů (NUTS 2). Ve druhém skrutiniu, na celostátní úrovni (NUTS 1), získá vítězná strana bonus všech 15 mandátů. Autoři návrhu doporučují přidělovaný bonus ve

druhém skrutiniu nastavit v rozpětí mezi 9 až 15 mandátů. Pro modelový výpočet je nastavena horní hranice tohoto rozpětí, tedy 15 mandátů. Průměrná velikost volebního obvodu činí 23,1 a efektivní velikost volebního obvodu je 23,74. Tabulka 18 zobrazuje rozdělení mandátů podle této varianty.

Tabulka 18: Rozdělení mandátů dle varianty tvrdého bonusu

strana	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV		celkem
I. Skrut.	52	47	38	24	24		185
II. Skrut.	15						15
celkem	67	47	38	24	24		200

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

4. 4 Polská varianta

Původním označením jako varianta IV tak, jak byla uvedena v části III materiálu pro vládu č. j. 1287/08. Usnesením vlády ze dne 27. srpna 2008 č. 1072 byla zamítnuta. Hlavním principem této varianty je užití dvou úrovní uzavírací klauzule. Do prvního skrutinia by postoupily pouze strany, které by překročily 5% uzavírací klauzuli, do druhé skrutinia však už jen strany, které překročí 25% uzavírací klauzuli. V případě, že by 25% hranici překročila pouze jedna strana, získá všechny mandáty předem určené pro druhé skrutinium. V případě, že 25% hranici překročí více stran, rozdělí si s použitím D'Hondtova dělitele mandáty předem určené pro druhé skrutinium. Pokud žádná strana nepřekročí 25% hranici, rozdělí se mandáty stejným způsobem mezi všechny strany, které postoupily do prvního skrutinia, tedy překročily 5% hranici. Jelikož ve volbách roku 2010 nepřekročila žádná politická strana 25% hranici, dovolil si autor pro simulovaný výpočet tuto hranici snížit a stanovit na 20 %.

V prvním skrutiniu se s použitím D'Hondtova dělitele rozdělí 170 mandátů na úrovni volebních regionů (NUTS 2). Průměrná velikost volebního obvodu činí 21,25 a efektivní velikost volebního obvodu je 21,81. Ve druhém skrutiniu se na celostátní úrovni (NUTS 1) buď přidělí všech 30 mandátů straně, která překročí 20% uzavírací klauzuli, nebo se 30 mandátů rozdělí mezi strany, které překročily 20% uzavírací klauzuli, nebo se rozdělí mezi všechny strany, které překročily 5% uzavírací klauzuli. Tabulka 19 ukazuje rozdělení mandátů ve druhém skrutiniu mezi ČSSD a ODS, které překročily 20% hranici. ČSSD získala 16 mandátů a ODS 14. Tabulka 20 ukazuje celkové rozdělení mandátů podle polské varianty.

Tabulka 19: Rozdělení mandátů ve 2. skrutiniu mezi strany, které překročily 20% hranici

NUTS 1		
M=	30	
	ČSSD	ODS
	16	14
1	1 155 267	1 057 792
2	577633,5	528896
3	385089	352597,3
4	288816,8	264448
5	231053,4	211558,4
6	192544,5	176298,7
7	165038,1	151113,1
8	144408,4	132224
9	128363	117532,4
10	115526,7	105779,2
11	105024,3	96162,91
12	96272,25	88149,33
13	88866,69	81368,62
14	82519,07	75556,57
15	77017,8	70519,47
16	72204,19	66112
17	67956,88	62223,06

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Tabulka 20: Rozdělení mandátů dle polské varianty

strana	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV	celkem
I. Skrut.	47	44	35	23	21	170
II. Skrut.	16	14				30
celkem	63	58	35	23	21	200

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Tato varianta je podle názoru autora jednoznačně nejhorší ze všech variant návrhu. Tato varianta odporuje zadání, tedy bonifikování vítězné strany a zároveň nepodprezentování malých stran, které jsou pro vítěznou stranu potenciálními koaličními partnery. Polská varianta ve srovnání se všemi výše uvedenými variantami nejvíce bonifikuje vítěznou stranu – dává jí navíc 16 mandátů. Zároveň však dává téměř stejnou bonifikaci druhé nejsilnější, soupeřící straně. Zbylé strany jsou podprezentovány o 30 mandátů, které jim byly vzaty, aby mohly být posíleny dvě největší, soupeřící strany. Výsledkem je, že ani jedna

ze dvou nejsilnějších stran nemá dostatečně silného partnera, se kterým by mohla vytvořit většinovou koalici dvou stran. Podle autora tato varianta motivuje dvě největší soupeřící strany k uzavření tolik nechtěné velké koalice.

4.5 Italská varianta

Původním označením jako varianta V tak, jak byla uvedena v části III materiálu pro vládu č. j. 1287/08. Usnesením vlády ze dne 27. srpna 2008 č. 1072 byla zamítnuta. Hlavním principem této varianty je, že vítězný volební subjekt automaticky získá minimálně 51 % křesel. V prvním skrutiniu vítěz voleb automaticky získává 102 křesel, které mu umožňují okamžitě sestavit vládu, která se opírá o absolutní většinu v PS PČR, a tudíž nová vláda vždy získá důvěru. Ve druhém skrutiniu se rozdělí zbylých 98 křesel mezi ostatní politické strany. Vítězný volební subjekt, který získal mandáty v prvním skrutiniu, se rozdělování mandátů ve druhém skrutiniu neúčastní. Poměr mandátů mezi prvním skrutiniem (102) a druhým (98) se může změnit, a to pouze ve prospěch prvního skrutinia na úkor druhého. Tvůrci návrhu totiž počítají s tím, že v případech, kdy vítězný subjekt získá více než 51 % hlasů, získá více než 51 % mandátů. V takových případech se tedy bonus pro vítěze neudělí. De facto se jedná o regresivní bonifikaci vítěze, protože čím více hlasů vítěz voleb získá a přiblíží se k hranici 51 % hlasů, tím menší bonus získá. Nad tuto hranici pak vítěz nezíská žádnou bonifikaci.

Autor se dosud u této varianty vyhýbal hovořit o vítězné politické straně, ale raději používal pojmy vítězný subjekt či vítěz voleb. Je totiž zásadní rozdíl, mající vliv na kategorizaci systému jako většinového či poměrného, v tom, zda volební systém bonifikuje absolutní většinou všech křesel vítěznou stranu, či vítěznou koalici stran. Tento rozdíl vystihl Giovanni Sartori slovy: „... je určující rozdíl v tom, zda prémie připadne jednomu vítězi nebo volebnímu seskupení stran (jemuž se v odborné terminologii říká *apparentement*: např. ve Francii v roce 1951 a 1956 a v Itálii 1953). V prvním případě je podobnost s většinovým systémem stále silná; v druhém jde patrně o boj podle regulí poměrného zastoupení doplněného bonusem.“⁹⁴

Tvůrci návrhu se opírají o modelové výpočty samostatně kandidujících stran, avšak dodávají, že tyto výpočty mají pouze ilustrativní charakter, neboť v realitě by se velmi pravděpodobně vytvořily předvolební koalice, které by navíc umožnily vstup do PS PČR i stranám, které na něj v současném volebním systému nemohly dosáhnout.⁹⁵ Autor tomuto

⁹⁴ SARTORI: *Srovnávací...*, s. 19.

⁹⁵ *Návrh variant...*, s. 7.

rozdílu přikládá na rozdíl od tvůrců návrhu takový význam, že konstruuje oba případy jako samostatné podvarianty. První podvariantou je bonifikace vítězné politické strany. Druhou podvariantou je bonifikace pouze vítězné koalice.

4. 5. 1 Samostatně kandidující strany

Podle první podvarianty⁹⁶ italské varianty získává vítězná politická strana v prvním skrutiniu na úrovni NUTS 1 automaticky minimálně 102 křesel. Ve druhém skrutiniu se za předpokladu, že politická strana nezíská více než 102 křesel, rozdělí na úrovni NUTS 2 zbylých 98 mandátů mezi ostatní strany. Pro rozdělení se použije D'Hondtův dělitel. Při počtu 98 rozdělovaných mandátů činí průměrná velikost volebního obvodu 12,25 a efektivní velikost volebního obvodu 12,55. Tabulka 21 vyobrazuje rozdělení mandátů, kdy vítězná ČSSD získala 102 křesel v prvním skrutiniu a ODS, TOP 09, KSČM a VV si mezi sebe rozdělily 98 křesel ve druhém skrutiniu, kterého se vítězná ČSSD neúčastnila.

Tabulka 21: Rozdělení mandátů dle italské varianty

strana	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV		celkem
II. Skrut.	0	34	27	19	18		98
I. Skrut.	102						102
celkem	102	34	27	19	18		200

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

4. 5. 2 Koalice ODS a TOP 09

Ve druhé podvariantě italské varianty získává vítězný subjekt bonifikaci za splnění dvou podmínek. První je typologickou podstatou této podvarianty, a podle názoru autora by měla být napsána ve volebním zákoně: bonifikaci získává pouze koalice, tedy subjekt složený z více politických stran. Dále podle autora mohou, ale nemusí být v zákoně specifikovány další podmínky, které koalice musí splnit, aby měla nárok na bonifikaci. Druhou podmínkou společnou oběma podvariantám je samotná logika bonifikace v italské variantě. Vítěz voleb získá bonifikaci pouze tehdy, pokud získá méně než 51 % hlasů.

Vítězná koalice získá v prvním skrutiniu na úrovni NUTS 1 automaticky minimálně 102 křesel. Ve druhém skrutiniu se za předpokladu, že politická strana nezíská více než 102 křesel, rozdělí na úrovni NUTS 2 zbylých 98 mandátů mezi ostatní strany, které netvořily vítězný koaliční subjekt. Pro rozdělení se použije D'Hondtův dělitel. Tabulka 22 vyobrazuje

⁹⁶ Stanovenou autorem, nikoliv explicitně tvůrci návrhu.

rozdělení mandátů, kdy hypotetická koalice ODS a TOP 09⁹⁷ vyhrála volby, a tudíž automaticky získala 102 křesel v prvním skrutiniu a ČSSD, KSČM a VV si mezi sebe rozdělily 98 křesel ve druhém skrutiniu, kterého se vítězné ODS a TOP 09 neúčastnily.

Tabulka 22: Rozdělení mandátů dle italské varianty v případě vítězství koalice ODS a TOP 09

strana	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV	celkem
II. Skrut.	51	0	0	23	24	98
I. Skrut.		57	45			102
celkem	51	57	45	23	24	200

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

4.6 Holandská varianta

Původním označením jako varianta VI tak, jak byla uvedena v části III materiálu pro vládu č. j. 1287/08. Usnesením vlády ze dne 27. srpna 2008 č. 1072 byla přijata a doporučena k dalšímu rozpracování v paragrafovaném znění⁹⁸. Hlavním principem této varianty je rozdělování mandátů v jednom celorepublikovém obvodě, tedy na úrovni NUTS 1. Tento princip má dle tvůrců návrhu zajistit vysokou míru proporcionality a zároveň zachovat význam volebních výsledků v krajích.⁹⁹ Kandidátní listiny, mezi kterými si volič ve volbách vybírá, se totiž podávají stejně jako doposud na úrovni volebních krajů, tedy NUTS 3. Křesla mezi volební kraje, tedy kandidátní listiny, se rozdělují u holandské varianty jako jedině druhým způsobem, kdy se křesla nejprve rozdělí mezi politické strany a ty si je pak rozdělí s použitím D'Hondtova dělitele mezi kandidátní listiny podané ve volebních krajích. Druhé skrutinium slouží pro bonifikaci vítězné strany. Tato varianta má dvě podvarianty. V první podvariantě se ve druhém skrutiniu přidělí vítězné straně tvrdý bonus 10 mandátů, v prvním skrutiniu se rozdělí 190 mandátů. Ve druhé podvariantě se ve druhém skrutiniu přidělí vítězné straně degresivní bonus, který závisí na jejím volebním zisku, což znamená, že nikdy není dopředu známo, kolik mandátů se přidělí ve druhém, a tedy ani v prvním skrutiniu.

⁹⁷ Autor hypoteticky uvažoval koalici ODS a TOP 09 kvůli programové blízkosti těchto stran. Koalici ČSSD a KSČM vyloučil z důvodu anti-systémového charakteru druhé jmenované.

⁹⁸ *Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů s důvodovou zprávou a vyznačením změn v úplném znění podle varianty VI* [online]. [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=77058>>.

⁹⁹ *Návrh variant...*, s. 8.

4. 6. 1 Podvarianta 1

Podle první podvarianty se v prvním skrutiniu na úrovni jednoho celorepublikového obvodu (NUTS 1) rozdělí s použitím D'Hondtova dělitele 190 mandátů. Z důvodu jednoho jediného obvodu se u této varianty nemusí vypočítávat průměrná a efektivní velikost obvodu, která je u obou 190. Zbylých 10 mandátů se přidělí ve druhém skrutiniu jako tvrdý bonus vítězné straně. Tabulka 23 zobrazuje rozdělení mandátů podle této podvarianty, kdy vítězná ČSSD získala ve druhém skrutiniu tvrdý bonus 10 mandátů.

Tabulka 23: Rozdělení mandátů dle holandské varianty

strana	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV	celkem
I. Skrut.	52	48	39	26	25	190
II. Skrut.	10					10
celkem	62	48	39	26	25	200

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

4. 6. 2 Podvarianta 2

Podle druhé podvarianty se vítězné straně ve druhém skrutiniu přidělí degresivní bonus, jehož výše závisí na volebním zisku vítězné strany. Podle tvůrců návrhu je „tato myšlenka je založena na úvaze, že není jediným cílem volebního systému zvýhodňovat nejsilnější stranu, ale též přispívat k demokratickým zárukám systémem vyvažování a brzd. To konkrétně znamená požadavek, aby největší bonus byl přidělen vítězi voleb, jehož vítězství je relativně těsné a jehož možnost vytvoření silné vlády je relativně nejvíce ztížena. Naproti tomu, s růstem odstupů volebního výsledku vítěze voleb od dalších stran klesá velikost jeho bonifikace.“¹⁰⁰ Podle názoru autora tato citace ve své první části perfektně vystihuje podstatu degresivní bonifikace, tedy že je zbytečné bonifikovat vítěze, pokud obdržení bonus nepovede ke snížení neschopnosti vítěze sestavit vládu s důvěrou dolní komory. Avšak druhá část je ze strany tvůrců návrhu flagrantním nepochopením logiky degresivní bonifikace. Jedinou proměnnou, která určuje velikost bonifikace, není odstup výsledku vítěze od dalších stran, nýbrž odstup vítěze od zisku absolutní většiny všech křesel. Z praktických důvodů se ale degresivní bonus určuje nikoliv na základě získaných křesel, ale odvozeně na základě získaných hlasů. Vzdálenost vítěze od zisku absolutní většiny sice často může indikovat odstup vítěze od ostatních stran, avšak jedná se o pouhý klam. Vždyť jak by mohl hypotetický

¹⁰⁰ *Návrh variant...*, s. 8.

zisk 49,9 % hlasů pro stranu ČSSD vyjadřovat odstup od hypotetického zisku 49,8 % hlasů pro stranu ODS.

V textu návrhu zcela chybí bližší specifikace degresivní bonifikace. Ta se objevila až v paragrafovaném znění a v důvodové zprávě: „...pokud je zisk subjektu 50 % a víc platných hlasů, což je situace, kdy je pro něj snazší sestavit vládu, přidělí se subjektu 0 bonusových mandátů, pokud naopak subjekt získá 30 % a méně platných hlasů, může být sestavování vlády obtížnější, proto se uplatní celý bonus, tzn. 10 mandátů. Konkrétní přepočtení zní: subjekt dostane 10 mandátů, pokud získá 30 % nebo méně všech platných odevzdaných hlasů, za každá započatá 2 % nad 30 % se počet přidělovaných mandátů snižuje o 1 mandát.“¹⁰¹

Jelikož žádná strana ve volbách v roce 2010 nezískala více než 23 % hlasů, bonus pro vítěznou stranu je nejvyšší možný, tedy 10. Vzhledem k tomu, že bonifikace vítěze je v případě voleb roku 2010 stejná jako v předchozí podvariantě, je i celkové rozdělení mandátů u obou podvariant shodné (viz tabulka 23).

¹⁰¹ Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů s důvodovou zprávou a vyznačením změn v úplném znění podle varianty VI [online]. [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=77058>>.

5 Zhodnocení variant návrhu

S výjimkou italské varianty je ve všech variantách vítězná strana bonifikována ve druhém skrutiniu. V případě italské varianty se z praktických důvodů vypočítává nejprve bonus již v prvním skrutiniu a až poté se rozdělují zbylé mandáty ve skrutiniu druhém. Tvůrci návrhu a důvodové zprávy pro bonifikaci bez jakéhokoliv systému používají tři klasifikační označení: plovoucí bonus, tvrdý bonus a degresivní bonus. Autor si tudíž začátkem této kapitoly pro přehlednost dovolí bonifikace u jednotlivých variant a podvariant zařadit do těchto „škatulek“.

Tvrdou bonifikací tvůrci rozumí bonus pro vítěznou stranu, který je předem pevně (tvrdě) dán, a tudíž znám. Tvrdý bonus je užit pouze ve variantě tvrdého bonusu a v první podvariantě holandské varianty.

Plovoucí bonifikace je opakem tvrdého bonusu. Plovoucí bonus záleží na výsledku voleb a jeho přesná výše nemůže být tudíž známa předem. Plovoucí bonus používají obě skotské podvarianty, obě řecké podvarianty a polská varianta.

Degresivní bonifikace má podobné vlastnosti jako plovoucí bonus. Také degresivní bonus záleží na výsledku voleb a jeho přesná výše nemůže být známa předem. Relevantní je však volební zisk pouze vítězné strany – zisky ostatních stran jsou na rozdíl od plovoucího bonusu irelevantní. Předem je znám klíč určující bonifikaci vítězné strany, která s volebním ziskem přibližujícím se k zisku absolutní většiny klesá. Degresivní bonus používají obě italské podvarianty a druhá podvarianta holandské varianty.

V prvním skrutiniu je u všech variant (pro účel této kapitoly autor zamění pořadí skrutinií u italské varianty) použito poměrné volební formule, což je patrné z druhého sloupce tabulky 24. Ve třetím sloupci jsou uvedeny konkrétní volební formule. D'Hondtův dělitel je užit v šesti případech, dělitel Sainte-Laguë ve dvou případech a Hagenbach-Bischoffova kvóta též ve dvou případech.

Ve druhém skrutiniu je použito poměrné volební formule ve třech případech, což je patrné z šestého sloupce tabulky 24. V sedmém sloupci jsou uvedeny konkrétní volební formule. Polská varianta používá ve druhém skrutiniu D'Hondtův dělitel. Skotské podvarianty používají kombinaci D'Hondtova dělitele a dělitel Sainte-Laguë, respektive dánského dělitele. Většinových formulí je ve druhém skrutiniu použito v sedmi případech. Nejčastěji se užívá stranického blokového hlasování¹⁰² (Party Block Vote, dále jen PBV), a to v šesti případech. V případě druhé řecké podvarianty se používá jak FPTP, tak PBV. V tomto případě záleží na

¹⁰² LEBEDA: *Volební reforma...*, s. 166.

velikosti volebního obvodu. Pokud se bude jednat o volební region, ve kterém nebyl v prvním skrutiniu přiřazen pouze jeden mandát, tento jediný mandát dle mechanismu FPTP získá vítězná strana ve druhém skrutiniu. Pokud se ale bude jednat o volební region, ve kterém nedošlo v prvním skrutiniu k rozdělení více mandátů, například v regionu Moravskoslezsko nedošlo k rozdělení dvou mandátů v prvním skrutiniu, pak oba tyto dva mandáty získá vítězná strana dle mechanismu PBV.

Louis Massicotte a André Blais definují smíšený volební systém na základě mechanismu volební formule. Považují za smíšený systém pouze ten, který je kombinací odlišných volebních formulí (většinových a poměrných) pro volby do jednoho tělesa, čili jinými slovy musí kombinovat dva protichůdné principy: většinový a poměrný.¹⁰³ Z logiky této definice autor předem vylučuje z „...podezření, že se na místo systému poměrného jedná o systém smíšený...“¹⁰⁴ tři případy, kdy se i ve druhém skrutiniu používá poměrná volební formule. U zbylých sedm případů však otázka, zda se ještě jedná o poměrný volební systém, či už o smíšený, trvá dál. Autor na tuto otázku odpoví s odkazem na arbitrárně stanovenou 5% hranici, kterou právě pro tento účel stanovili L. Massicott s A. Blaisem. „*Navrhujeme hranici: aby systém mohl být označen za smíšený, počet křesel zvolených odlišnou volební formulí než zbytek křesel musí být nejméně 5 % všech křesel.*“¹⁰⁵

Ještě předtím než autor přistoupí ke srovnání výsledků druhého skrutinia s 5 % hranicí, je nezbytné, aby osvětlil, co je vlastně onou bonifikací pro vítěze vzniklou užitím odlišného mechanismu volební formule ve druhém skrutiniu. Autor rozlišuje mezi absolutním bonusem a relativním bonusem. Absolutním bonusem autor rozumí všechny mandáty, které vítězná strana obdržela ve druhém skrutiniu. V předchozích kapitolách ani nebyla bonifikace posuzována jiným způsobem. Nyní je však potřeba k definování relativního bonusu. Podstata relativního bonusu spočívá v uvědomění si, že i kdyby nebylo užito odlišné volební formule ve druhém skrutiniu, tedy byla by použita stejná volební formule jako v prvním skrutiniu, vítězná strana by i tak obdržela určitý, z logiky věci nižší počet křesel. Jedenáctý sloupec tabulky 24 (nazvaný „neboni“) zobrazuje počet mandátů, které by vítězná strana získala za situace, kdyby se ve druhém skrutiniu použila stejná volební formule jako v prvním skrutiniu.

V případě obou skotských podvariant autor pro rozdělení 25 mandátů ve druhém skrutiniu na úrovni NUTS 1 použil dělitel Sainte-Laguë pro všechny strany včetně vítězné. U obou řeckých podvariant autor pro rozdělení 9 mandátů ve druhém skrutiniu na úrovni NUTS

¹⁰³ MASSICOTTE, Louis, BLAIS, André. Mixed electoral systems: a conceptual and empirical survey. *Electoral Studies*, 1999, roč. 18, č. 3, s. 345.

¹⁰⁴ LEBEDA: *Volební reforma...*, s. 159.

¹⁰⁵ MASSICOTTE, BLAIS: *Mixed...*, s. 345.

1 použil Hagenbach-Bischoffovu kvótu. Pro obě holandské podvarianty, polskou variantu a variantu tvrdého bonusu autor pro rozdělení příslušného počtu mandátů ve druhém skrutiniu na úrovni NUTS 1 použil D'Hondtova dělitele. Pro obě italské podvarianty autor též použil D'Hondtova dělitele, avšak na úrovni NUTS 2.

Desátý sloupec (nazvaný „boni“) zobrazuje absolutní bonus, tedy počet mandátů, které vítězná strana obdržela ve druhém skrutiniu. Dvanáctý sloupec je rozdílem hodnot desátého a jedenáctého sloupce. Tento rozdíl nazývá autor jako relativní bonus pro vítěznou stranu. Autor tvrdí, že nikoliv absolutní, nýbrž pouze relativní bonus je důsledkem užití odlišné volební formule, a tudíž pouze relativní bonus může být porovnáván s 5% hranicí. Třináctý, poslední sloupec zobrazuje procentuální poměr relativní bonifikace k celkovému počtu 200 křesel. Modrou barvou jsou zobrazeny hodnoty nižší než 5 %, červenou vyšší než 5 %. Podle kritéria L. Massicotta a A. Blaise je možné za smíšené volební systémy označit pouze první italskou podvariantu a variantu tvrdého bonusu. Druhá italská podvarianta je systémem poměrným. Samozřejmě toto tvrzení nemusí platit vždy, je závislé na konkrétním volebním výsledku a může se lišit volby od voleb, neboť, jak autor vysvětlil v předchozích kapitolách, v italských variantách se užívá degresivního bonusu. Platí tedy pravidlo, že čím více hlasů vítězná strana nebo koalice získá, tím více je systém proporcčnější, a naopak, čím méně hlasů strana, nebo koalice získá, tím větší bonus jí musí být přiřazen, aby získala 51 % mandátů. Přesto si autor dovolí vyřknout zobecňující tvrzení, že zatímco první italská varianta je systémem smíšeným, druhá italská varianta je systémem proporcčním, byť v závislosti na stranickém systému a na konkrétním výsledku voleb může naplňovat znaky systému smíšeného.

Tabulka 24: Celkový přehled volebních formulí a relativní bonus vítězných straně

varianta	1. skrutinium				2. skrutinium				relativní bonus vítězných straně			
	systém	formule	M	M %	systém	formule	M	M %	boni	neboni	bonus	bonus %
Volby 2010	P	D'H	200	100%								
Skotská var 1	P	S-L	175	88%	P	D'H+S-L	25	13%	10	7	3	1,5%
Skotská var 2	P	S-L	175	88%	P	D'H+Dán	25	13%	13	7	6	3,0%
Řecká var 1	P	H-B	191	96%	V	PBV	9	5%	9	3	6	3,0%
Řecká var 2	P	H-B	191	96%	V	FPTP/PBV	9	5%	7	3	4	2,0%
Varianta TB	P	D'H	185	93%	V	PBV	15	8%	15	4	11	5,5%
Polská	P	D'H	170	85%	P	D'H	30	15%	16	8	8	4,0%
Italská	P	D'H	98	49%	V	PBV	102	51%	102	56	46	23,0%
Italská, Koalice	P	D'H	98	49%	V	PBV	102	51%	102	94	8	4,0%
Holandská var 1	P	D'H	190	95%	V	PBV	10	5%	10	3	7	3,5%
Holandská var 2	P	D'H	190	95%	V	PBV	10	5%	10	3	7	3,5%

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Cílem bonifikování vítěze voleb je přispění ke snazšímu povolebnímu vyjednávání a umožnění vzniku většinové koaliční vlády. Volební bonus za určitých podmínek může mít přesně opačný efekt, tedy znesnadnění či znemožnění vzniku většinové vlády.¹⁰⁶ Přitom tyto podmínky nejsou nikterak teoretické. Jsou známy ze skandinávských zemí a ve volbách roku 2010 nastaly i ve střední Evropě. Jak v ČR, tak na Slovensku ve volbách zvítězili sociální demokraté, kteří ale nebyli schopni sestavit vládu z důvodu existence koalice skandinávského typu, tedy všech proti sociálním demokratům. Za těchto podmínek volební bonus pro stranu, která získá nejvíce hlasů, znamená bonifikaci opoziční strany, a tím oslabení vládní koalice. Je tedy nezbytné porovnávat varianty vládního návrhu nejen podle jejich proporcionality a velikosti volebního bonusu, ale zejména zda na základě simulace dokázaly generovat většinové vlády.

Tabulka 25 je shrnutím rozdělení mandátů podle všech variant a podvariant návrhu a skutečného rozdělení po volbách roku 2010 podle stávajícího systému. Absolutní zisky křesel jsou vyjádřeny i v jejich procentuálních podílech. Procento mandátů získaných politickou stranou je vyděleno procentem hlasů získaných politickou stranou. Výsledkem je index deformace.¹⁰⁷ Nejedná se však o tradiční index deformace, ale o autorem upravený. Uvedená procenta hlasů nejsou totiž podíly ze všech platných hlasů všech kandidujících subjektů, ale pouze těch, které překročily uzavírací klauzuli a zúčastnily se skrutinia. Procentuální vyjádření hlasů je tedy jakýmsi ideálním stavem, jak by měly být mandáty rozděleny, aby skrutinium bylo maximálně proporční. Modrou barvou jsou zvýrazněny hodnoty indexu větší než 1, tedy hodnoty nadreprezentace. Červenou barvou jsou zvýrazněny hodnoty indexu nižší než 1, tedy hodnoty indikující podreprezentaci.

¹⁰⁶ CHARVÁT, Jakub. Mechanismus volebního bonusu a řecká varianta volební reformy optikou výsledků českých sněmovních voleb 2010. *Politologický časopis*, 2011, roč. 18, č. 1, s. 21.

¹⁰⁷ Indexy měřící proporcionalitu, nad- a podreprezentaci a vlastnosti stranického systému. In NOVÁK, Miroslav, LEBEDA, Tomáš (ed). *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, s. 414-415.

Tabulka 25: Upravený index deformace pro strany, které překročily 5% uzavírací klauzuli

	strana	ČSSD	ODS	TOP09	KSČM	VV	
	podíl hlasů 5 v %	27,21%	24,91%	20,58%	13,89%	13,40%	100,00%
Volby 2010	mandátů	56	53	41	26	24	200
	podíl mandátů v %	28,00%	26,50%	20,50%	13,00%	12,00%	100,00%
	index deformace 5	1,03	1,06	1,00	0,94	0,90	
Skotská var 1	mandátů	58	49	41	27	25	200
	podíl mandátů v %	29,00%	24,50%	20,50%	13,50%	12,50%	100,00%
	index deformace 5	1,07	0,98	1,00	0,97	0,93	
Skotská var 2	mandátů	61	48	41	26	24	200
	podíl mandátů v %	30,50%	24,00%	20,50%	13,00%	12,00%	100,00%
	index deformace 5	1,12	0,96	1,00	0,94	0,90	
Řecká var 1	mandátů	63	48	39	25	25	200
	podíl mandátů v %	31,50%	24,00%	19,50%	12,50%	12,50%	100,00%
	index deformace 5	1,16	0,96	0,95	0,90	0,93	
Řecká var 2	mandátů	61	49	40	25	25	200
	podíl mandátů v %	30,50%	24,50%	20,00%	12,50%	12,50%	100,00%
	index deformace 5	1,12	0,98	0,97	0,90	0,93	
Varianta TB	mandátů	67	47	38	24	24	200
	podíl mandátů v %	33,50%	23,50%	19,00%	12,00%	12,00%	100,00%
	index deformace 5	1,23	0,94	0,92	0,86	0,90	
Polská	mandátů	63	58	35	23	21	200
	podíl mandátů v %	31,50%	29,00%	17,50%	11,50%	10,50%	100,00%
	index deformace 5	1,16	1,16	0,85	0,83	0,78	
Italská	mandátů	102	34	27	19	18	200
	podíl mandátů v %	51,00%	17,00%	13,50%	9,50%	9,00%	100,00%
	index deformace 5	1,87	0,68	0,66	0,68	0,67	
Italská, Koalice	mandátů	51	57	45	23	24	200
	podíl mandátů v %	25,50%	28,50%	22,50%	11,50%	12,00%	100,00%
	index deformace 5	0,94	1,14	1,09	0,83	0,90	
Holandská	mandátů	62	48	39	26	25	200
	podíl mandátů v %	31,00%	24,00%	19,50%	13,00%	12,50%	100,00%
	index deformace 5	1,14	0,96	0,95	0,94	0,93	

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Upravené indexy deformace z tabulky 25 autor vzestupně a sestupně seřadil do tabulky 26. Levá část tabulky zobrazuje vzestupně seřazené hodnoty upravených indexů deformace pro vítěznou stranu. Všechny hodnoty jsou vyšší než 1, tudíž ve všech případech

došlo k nadreprezentaci vítězné strany ve skrutiniu. Nejnižší hodnotu indexu, téměř rovnou ideální proporci, má stávající volební systém, který téměř vůbec neposílil vítěznou ČSSD. Naopak nejvyšší hodnotu, tedy nejvíce vzdálenou od hodnoty 1 (ideální proporce), má podle očekávání bonifikace vítězné ČSSD podle první podvarianty italské varianty. Velmi zajímavé hodnoty však dosahuje index deformace u nejsilnější strany v rámci vítězné koalice podle druhé podvarianty italské varianty. Nejsilnější strana koalice, tedy ODS, je zde nadreprezentována stejně jako vítězná ČSSD podle holandských a řeckých podvariant.

Pravá část tabulky 26 zobrazuje sestupně seřazené aritmetické průměry hodnot upravených indexů deformace dvou nejslabších stran ve skrutiniu (VV a KSČM). Všechny hodnoty jsou nižší než 1, tudíž ve všech případech došlo k podreprezentaci dvou nejslabších stran ve skrutiniu. Nejvíce se hodnotě 1, tedy ideální proporci ve skrutiniu, přibližuje hodnota první podvarianty skotské varianty. Pouze ta společně s holandskými podvariantami dokáže nejslabší strany reprezentovat lépe než stávající volební systém. Podle očekávání nejnižší hodnoty dosahuje první podvarianta italské varianty. Rozdíl mezi italskými podvariantami je výmluvný i v případě podreprezentace nejslabších stran. Hodnota u druhé italské podvarianty je velmi blízká nečastější hodnotě (modusu), který je velmi blízko ideální proporci – zatímco hodnota první italské varianty je velmi vzdálená. Levá i pravá část tabulky 26 prokázaly odlišný charakter italských podvariant: první produkuje disproporční výsledky, druhá spíše proporční výsledky.

Tabulka 26: Seřazené upravené indexy deformace. Jak pro nejsilnější stranu, tak pro aritmetický průměr indexů dvou nejslabších stran ve skrutiniu

	<i>nejsilnější strana</i>		<i>nejslabší 2 strany</i>	
	Italská	1,87	Skotská var 1	0,95
	Varianta TB	1,23	Holandská	0,93
	Polská	1,16	Volby 2010	0,92
	Řecká var 1	1,16	Skotská var 2	0,92
	Italská, Koalice	1,14	Řecká var 1	0,92
	Holandská	1,14	Řecká var 2	0,92
	Řecká var 2	1,12	Varianta TB	0,88
	Skotská var 2	1,12	Italská, Koalice	0,86
	Skotská var 1	1,07	Polská	0,81
	Volby 2010	1,03	Italská	0,68

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Tabulka 27 ukazuje koaliční možnosti sestavit vládní koalici o maximálně dvou politických stranách podle všech variant a podvariant návrhu a stávajícího volebního systému. V tabulce nejsou zahrnuté italské varianty, které jako jediné vždy automaticky produkují vládu opírající se o minimálně 102 křesel v PS PČR. Vyloučena je také možnost tzv. „velké koalice“ ČSSD a ODS. Zelenou barvou jsou zvýrazněny součty u koaličních možnostech, které by se neopíraly o absolutní většinu křesel, naopak modrou barvou jsou zvýrazněny součty možnosti vládních koalic, které by měly podporu 101 nebo více křesel. Jedinou možností sestavení koalice opírající se absolutní většinu je spolupráce vítězné ČSSD s TOP 09, a to v případech rozdělení mandátů podle varianty tvrdého bonusu, druhé podvarianty skotské varianty a obou řeckých i holandských podvariant. Stávající volební systém, polská varianta a první podvarianta skotské varianty neumožní sestavit koaliční vládu opřenou o absolutní většinu křesel. Varianta tvrdého bonusu umožňuje vznik koalice, která se opírá o silnější většinu než v případě rozdělení mandátů dle italských podvariant. Platí však, že italské podvarianty vždy umožní vznik vlády, zatímco u všech ostatních variant tento požadavek není zaručen.

Tabulka 27: Koaliční možnosti

<i>koalice</i>	Varianta TB	Skotská var 2	Řecká var 1	Řecká var 2	Holandská	Skotská var 1	Polská	Volby 2010
ODS+TOP09	85	89	87	89	87	90	93	94
ČSSD+VV	91	85	88	86	87	83	84	80
ČSSD+KSČM	91	87	88	86	88	85	86	82
ČSSD+TOP09	105	102	102	101	101	99	98	97
* Italské varianty nebyly do tabulky zahrnuty.								

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

6 Autorův vlastní návrh

Autor na základě poznatků ze zkoumaných variant, jejich předností a nedostatků, které byly analyzovány v předchozích kapitolách, přichází s vlastním návrhem reformy volebního systému. Autorův návrh je kombinací autorem upravené druhé podvarianty italské varianty a autorem upravené první podvarianty holandské varianty a je založen na třech principech, pilířích. Za prvé, vítězná koalice v prvním skrutiniu automaticky získává 102 křesel. Za druhé, ve druhém skrutiniu, kterého se strany vítězné koalice neúčastní, se rozdělí zbylých 98 mandátů v jednom celorepublikovém obvodě bez uzavírací klauzule s použitím Hareovy kvóty. Za třetí, mandáty přidělené politickým stranám v celorepublikovém obvodu se rozdělí mezi krajské kandidátní listiny s použitím dánského dělitele.

Nejprve se ve dvou skrutiniích rozdělí všechny mandáty mezi politické strany a až poté se křesla v rámci zisku dané politické strany rozdělí mezi krajské kandidátní listiny. Rozdělení tedy probíhá druhým způsobem. Na rozdíl od tvůrců návrhu autor zdůrazňuje, že není potřeba žádné celostátní kandidátní listiny pro druhé skrutinium, kterou by si politické strany sestavily před volbami. Voličům tak na rozdíl od vládního návrhu není znemožněno zbavit se nepopulárního politika s použitím preferenčního hlasování. Strany totiž nebudou moci protlačit nepopulárního politika navzdory přání voličů do PS PČR přes celostátní kandidátní listinu.

V prvním skrutiniu nikoliv samotná strana, nýbrž pouze vítězná koalice získá vždy 51 %, tedy 102 mandátů. Na rozdíl od italských variant nemůže získat více než 51 % mandátů, i když například získá 60 % hlasů. V případě, kdy vítězná koalice získá více než 51 % hlasů, bude podreprezentována. Čím více hlasů získá nad 51 %, tím více bude výsledek disproporční. Tato disproporce je opačného směru než bonifikace, jedná se tedy o penalizaci vítězné koalice ve prospěch malých stran. To ale podle autora není tolik důležité. Podstatné je, že vítězná koalice vždy sestaví vládu opírající se o většinu křesel v PS PČR. Více než 102 křesel pro vládní koalici autor považuje za nadbytečné. Zbytečně by více křesel pro vítěznou koalici snižoval počet křesel pro ostatní strany, které by tak byly podreprezentovány více než je nutné.

Je nezbytné definovat, co je a co není koalicí, která má nárok na zisk bonusu pro vítěze. Tuto definici autor zatím ponechává jako podnět pro další výzkum. Je ale důležité, aby byla dostatečně přísná, aby nedocházelo k jejímu účelovému zneužívání, zároveň však ne moc přísná, aby v každých volbách docházelo k přidělování bonusu. Strany by nemusely vytvářet formální koaliční subjekty. Mohly, ale nemusely by kandidovat samostatně. Rozhodující pro přidělení bonusu by měla být závazná koaliční smlouva, kterou

by strany uzavřely před volbami. Motivem takovéto úpravy je, aby strany o vládě vyjednávaly před volbami, nikoliv až po nich. Autor očekává vznik dvou, popřípadě tří soupeřících volebních bloků. Stejně jako tomu bylo v Itálii,¹⁰⁸ tak i v ČR volební systém tyto bloky uměle nevytváří, jelikož de facto existovaly již před zavedením nového volebního systému. Nejpozději od voleb roku 2006 je totiž český stranický systém polarizovaný, respektive podle P. Šaradína silně bipolarizovaný¹⁰⁹ a podle Maxmiliána Strmisky semipolarizovaný¹¹⁰.

Voliči by si ve volbách vybírali mezi dvěma, třemi vládními projekty. Vítězná koalice po volbách sestaví vládu, která bude realizovat v předvolební kampani předem deklarovaný program. Strany ztrácí alibi a výmluvy na to, že se jejich předvolební sliby rozpustily v povolebním koaličním vyjednávání. Ve vztahu k volebnímu, čili koaličnímu vládnímu programu by výsledek voleb měl význam pouze na personální složení vlády a popřípadě na mírné posunutí úkolů vlády ve prospěch priorit toho koaličního partnera, který získá lepší volební výsledek, na úkor priorit na základě voleb slabšího partnera. Nicméně autor tvrdí, že tím, že předvolební koalici zajistí vždy většinu v PS PČR, se koalice bude chovat jako strany ve většinových systémech, tedy že ponese odpovědnost za koaliční volební program a z volebních kampaní vymizí politika prázdných, nesplnitelných slibů.

Ve druhém skrutiniu se rozdělí zbylých 49 %, tedy 98 mandátů mezi všechny strany, které v prvním skrutiniu nezískaly mandát. Na rozdíl od holandské varianty však rozdělení neprobíhá prostřednictvím D'Hondtova dělitele, nýbrž Hareovy kvóty. Druhým rozdílem je, že se tohoto skrutinia neúčastní pouze strany, které překročí 5% uzavírací klauzuli, jelikož tu autor nestanovil vůbec. Ústavní soud v roce 1997, když rozhodoval o ústavnosti 5% uzavírací klauzule, vyřknul, že uzavírací klauzule musí být vždy opodstatnitelná. *„Existenci omezovací klauzule je třeba v každém případě podmínit pouze závažnými důvody, přičemž stoupající hranice omezovací klauzule je odůvodnitelná zvláště intenzivní závažností. ... Je proto třeba vždy poměřovat, zda toto omezení rovnosti volebního práva je minimálním opatřením nezbytným pro zajištění takové míry integrace politické reprezentace, jež je nutná k tomu, aby složení zákonodárného sboru umožnilo formaci většiny nebo většin, potřebných pro přijetí rozhodnutí a pro vznik vlády, opřené o parlamentní důvěru.“*¹¹¹ Jelikož volební systém dle

¹⁰⁸ STRMISKA, Maxmilián, CHYTILEK, Roman. Itálie. In STRMISKA, Maxmilián a kol. (ed). *Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005, s. 393-396.

¹⁰⁹ STRMISKA, Maxmilián. Český stranický systém v letech 1998-2006: několik postřehů ke způsobu fungování semipolarizovaný stranické soustavy. In DANČÁK, Břetislav, HLOUŠEK, Vít (ed). *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Brno: IIPS, 2006, s. 90-91.

¹¹⁰ ŠARADÍN: *Czech...*, s. 34.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 1997, sp. zn. Pl. ÚS 25/1996.

návrhu autora již v prvním skrutiniu vždy generuje vládní většinu, je přítomnost uzavírací klauzule ve druhém skrutiniu neopodstatnitelná.

Nepřítomnost zákonem stanovené uzavírací klauzule neznamená, že každá strana ve skrutiniu získá alespoň jedno křeslo. Zisk mandátu je totiž odvislý také od výše přirozeného volebního prahu. Jeho velikost, kterou určuje spolupůsobení především volebního obvodu o velikosti 98 a použité Hareovy kvóty pro rozdělení mandátů mezi strany, je velmi nízká. Jeho velikost je hodnotou Hareovy kvóty, která se v případě druhého skrutinia rovná 1,02 ($Q=V/S$, čili $100/98$). To znamená, že každá strana, která získá více než 1,02 % hlasů získá alespoň jeden mandát. Přepočteno na hlasy je potřeba 32 992 voličů, aby strana získala alespoň jeden mandát. Ve druhém skrutiniu na něj dosáhlo 11 stran – a jelikož v prvním skrutiniu se mandáty rozdělovaly mezi další dvě strany tvořící vítěznou koalici, celkový počet stran v PS PČR je 13. Přítomnost Dělnické strany v PS PČR může někoho vést k úvahám o nezbytnosti vyšší, alespoň nějaké nízké uzavírací klauzule, či zvýšení přirozeného prahu změnou volební formule z Hareovy kvóty na D'Hondtova dělitele. S takovým uvažováním se ale autor nemůže ztotožnit a je toho názoru, že volební systém by neměl, či dokonce nesmí mít funkci jakéhosi ideologického filtru a rozdělovat strany na základě jejich názorů na ty, které mohou, a ty, které nesmí zasednout v PS PČR. To by mělo být funkcí soudní moci, nikoliv volebního systému.

Jelikož rozdělení mandátů v prvním skrutiniu vždy zaručí vítěznou koalici nadpoloviční většinu křesel a sestavení většinové vlády, je podle názoru autora neopodstatnitelné, aby systém kladl stranám další disproporci zvyšující překážky. Proto autor ve druhém skrutiniu konstruuje maximálně proporční nastavení volebního systému. Autor tak posiluje demokratickou funkci voleb jak na výstupu (většinová vláda), tak na vstupu (reprezentace širšího spektra názorů ve společnosti).

Otázkou je, jak tento systém pojmenovat. Systém používá v každém skrutiniu odlišnou volební formuli. V prvním skrutiniu jde o většinovou techniku PBV, ve druhém skrutiniu pak o poměrnou Hareovu kvótu. Avšak, jak bylo ukázáno v předchozí kapitole, podle definičního 5% kritéria L. Massicotta a A. Blaise je tento systém nikoliv smíšeným, nýbrž poměrným. V závislosti na výši degresivního bonusu, tedy za podmínky nízkého volebního zisku vítězná koalice, může naplňovat kritérium pro klasifikaci jako smíšený systém.

Tabulka 28: Rozdělení 45 mandátů, které získala TOP 09, mezi volební kraje dle autorova návrhu – s použitím dánského dělitele

TOP 09 křesel	M = 45															celkem
	Hl. m. Praha	Středočeský	Jihočeský	Plzeňský	Karlovarský	Ústecký	Liberecký	Královéhradecký	Pardubický	Vysočina	Jihomoravský	Olomoucký	Zlínský	Moravskoslezský		
1	173 840	110 865	57 937	47 584	21 096	48 545	41 594	55 615	41 558	38 866	91 433	43 516	43 028	58 356	873 833	
4	43 460	27 716	14 484	11 896	5 274	12 136	10 399	13 904	10 390	9 717	22 858	10 879	10 757	14 589		
7	24 834	15 838	8 277	6 798	3 014	6 935	5 942	7 945	5 937	5 552	13 062	6 217	6 147	8 337		
10	17 384	11 087	5 794	4 758	2 110	4 855	4 159	5 562	4 156	3 887	9 143	4 352	4 303	5 836		
13	13 372	8 528	4 457	3 660	1 623	3 734	3 200	4 278	3 197	2 990	7 033	3 347	3 310	4 489		
16	10 865	6 929	3 621	2 974	1 319	3 034	2 600	3 476	2 597	2 429	5 715	2 720	2 689	3 647		
19	9 149	5 835	3 049	2 504	1 110	2 555	2 189	2 927	2 187	2 046	4 812	2 290	2 265	3 071		
22	7 902	5 039	2 634	2 163	959	2 207	1 891	2 528	1 889	1 767	4 156	1 978	1 956	2 653		
25	6 954	4 435	2 317	1 903	844	1 942	1 664	2 225	1 662	1 555	3 657	1 741	1 721	2 334		
28	6 209	3 959	2 069	1 699	753	1 734	1 486	1 986	1 484	1 388	3 265	1 554	1 537	2 084		

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Poté, co jsou všechny mandáty rozděleny mezi politické strany, přichází druhá fáze, kdy jsou mandáty, které strana získala, rozděleny mezi její krajské kandidátní listiny. K tomu autor na rozdíl od tvůrců návrhu používá namísto D'Hondtova dělitele dánský dělitel, který obecně posiluje zisk menších krajů na úkor těch velkých. Motivem byla autorova obava, aby kraje, kde žije málo obyvatel, tudíž málo voličů, nebyly podprezentovány v závislosti na zisku volebních stran, které mají specifické regionální rozložení, což jak bylo v přichozích kapitolách vysvětleno, je neduhem rozdělování druhým a třetím způsobem. Tabulka 28 ukazuje rozdělení 45 mandátů, které získala TOP 09, mezi krajské kandidátní listiny strany s použitím dánského dělitele.

Tabulka 31 zobrazuje rozdíly v rozdělení mandátů mezi politické strany a volební kraje mezi návrhem autora, který zobrazuje tabulka 29, a rozdělením po volbách roku 2010 dle stávajícího volebního systému, které zobrazuje tabulka 30. Z tabulky 30 je patrné, že došlo k navýšení počtu mandátů u osmi stran, které získaly méně než 5 % hlasů, což je logické, neboť dle stávajícího systému nebyly zastoupeny vůbec. Vzhledem k bonusu pro vítěze došlo k navýšení mandátů i u obou stran vítězné koalice ODS a TOP 09. Volební systém dle návrhu autora tedy oproti stávajícímu stavu posiluje 10 stran v celkovém součtu o 37 mandátů. O tento počet mandátů byly ochuzeny zbývající tři strany (ČSSD, KSČM, VV), jež jsou podle stávajícího volebního systému zastoupeny v PS PČR. Pozitivním zjištěním je, že hlavním donátorem mandátů je ČSSD, která přišla o 22 křesel, což potvrzuje logiku fungování tohoto volebního systému, který nejvíce znevýhodňuje nejsilnější opoziční strany, a nikoliv menší a malé strany.

Tabulka 29: Rozdělení mandátů mezi politické strany a volební kraje dle autorova návrhu

	Hl. m.	Pr	Středočesl	Jihočeský	Plzeňský	Karlovar:	Ústecký	Liberecký	Králové	Pardubíc	Vysočina	Jihomorav	Olomouc	Zlínský	Moravsk	celkem
ODS	8	8	4	3	1	3	2	3	3	3	3	6	3	4	6	57
TOP 09	9	6	3	2	1	3	2	3	2	2	2	5	2	2	3	45
ČSSD	3	3	2	2	1	3	1	2	2	2	2	4	2	2	5	34
KSČM	1	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	2	1	1	2	18
VV	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	17
KDU-ČSL	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	7
SPOZ	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	1	1	7
Suverenit	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	6
SZ	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	4
DSSS	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
ČPS	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
SSO	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
PB	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
celkem	28	26	11	10	5	15	7	10	10	10	11	22	10	12	23	200

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Tabulka 30: Rozdělení mandátů mezi politické strany a volební kraje po volbách 2010

	Hl. m.	Pr	Středočesl	Jihočeský	Plzeňský	Karlovar:	Ústecký	Liberecký	Králové	Pardubíc	Vysočina	Jihomorav	Olomouc	Zlínský	Moravsk	celkem
ODS	8	7	4	3	1	3	2	3	3	2	6	2	4	5	53	
TOP 09	8	5	3	2	1	2	2	3	2	2	4	2	2	3	41	
ČSSD	4	6	3	3	1	5	2	3	3	3	7	4	4	8	56	
KSČM	2	3	2	2	1	2	1	1	1	2	3	2	1	3	26	
VV	3	3	1	1	1	2	1	1	1	1	3	2	1	3	24	
KDU-ČSL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
SPOZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Suverenit	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
SZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
DSSS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
ČPS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
SSO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
PB	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
celkem	25	24	13	11	5	14	8	11	10	10	23	12	12	22	200	

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Tabulka 31: Rozdíly v rozdělení mandátů mezi politické strany a volební kraje mezi návrhem autora a rozdělením po volbách 2010 dle stávajícího volebního systému

	Hl. m.	Pr	Středočesl	Jihočeský	Plzeňský	Karlovar:	Ústecký	Liberecký	Králové	Pardubíc	Vysočina	Jihomorav	Olomouc	Zlínský	Moravsk	celkem
ODS	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	4
TOP 09	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	4
ČSSD	-1	-3	-1	-1	0	-2	-1	-1	-1	-1	-1	-3	-2	-2	-3	-22
KSČM	-1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0	0	-1	-1	-1	0	-1	-8
VV	-1	-1	0	0	0	-1	0	0	0	0	0	-2	-1	0	-1	-7
KDU-ČSL	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	7
SPOZ	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	1	1	7
Suverenit	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	6
SZ	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	4
DSSS	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2
ČPS	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
SSO	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
PB	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
celkem	3	2	-2	-1	0	1	-1	-1	0	1	-1	-2	0	1	1	0

Zdroj: Autor, data pro výpočet z ČSÚ, volby.cz

Autorův návrh volebního systému je v souladu s vládním zadáním. Nejenže posiluje vítěze voleb, ale vždy zajistí, aby byla sestavena většinová vláda. Menší koaliční partneři jsou nadreprezentováni spolu s vítězem voleb v rámci zisku koalice. Požadavek posílení vítězné koalice by nebyl naplněn pouze v případě, kdyby získala více než 51 % hlasů, protože pak by byla volebním systémem penalizována, tudíž podreprezentována. To ale vůbec nevadí, jelikož hlavní cíl, aby byla sestavena většinová vláda, je splněn vždy. Jak bylo dokázáno v předchozí kapitole, jedná se o systém poměrného zastoupení a to jak z hlediska proporčnosti výsledků, tak mechanismu volební formule. Navíc absencí 5% uzavírací klauzule, jedním volebním obvodem a použitím Hareovy kvóty posiluje princip poměrného zastoupení. Volební systém dle autorova návrhu je tudíž zcela v souladu s nálezem Ústavního soudu. Na druhou stranu však, ne ale nezbytně, vyžaduje změnu Ústavy v otázce důvodů pro rozpuštění PS PČR. To by mělo následovat ihned, jakmile není vyjádřena důvěra vládě, která byla na základě závazné koaliční dohody deklarována před volbami, nebo ihned jakmile je vyjádřena nedůvěra této vládě. Důvody pro bonifikaci vítězné koalice totiž pomíjejí s jejím zánikem. Jelikož není možné stranám odebrat mandáty, které získaly jako bonus, protože mandát poslance je vázán osobním výkonem funkce a nikoliv na stranu, musí dojít k rozpuštění PS PČR a k novým volbám.

Závěr

Autor v této práci srovnává devět variant a podvariant vládního návrhu volební reformy ze srpna roku 2008. K nim autor přidává desátou, druhou italskou podvariantu, která nebonifikuje vítěznou stranu, nýbrž vítěznou koalici. Jsou tedy srovnávány dvě skotské podvarianty, dvě řecké podvarianty, varianta tvrdého bonusu, polská varianta, dvě italské podvarianty a dvě holandské podvarianty. Podle těchto variant autor simuluje rozdělení mandátů na základě rozložení hlasů z voleb roku 2010. Autor v této práci sleduje dva cíle. Prvním cílem je zhodnocení kvality variant vládního návrhu. Za tímto účelem si autor pokládá tyto výzkumné otázky a podotázky.

První výzkumnou otázkou je, která z variant návrhu nejlépe odpovídá vládnímu zadání požadujícímu, aby volební systém v rámci druhého skrutinia bonifikoval vítěze voleb a zároveň garantoval vyšší míru proporcionality pro malé strany, potenciální koaliční partnery. K zodpovězení této otázky si pokládá dvě podotázky: v jaké míře volební systémy podle jednotlivých variant deformují proporcionalitu simulovaného volebního výsledku vítězné strany – a v jaké míře výsledek malých stran. Autor používá upravený index deformace. Ten spočívá v tom, že bere v úvahu pouze strany, které postoupily do skrutinia. Všechny hodnoty indexu deformace pro vítěznou stranu jsou vyšší než 1, tudíž ve všech případech došlo k nadreprezentaci vítězné strany ve skrutiniu. Nejnižší hodnotu, téměř rovnou ideální proporci, má stávající volební systém. Naopak nejvyšší hodnotu má první podvarianta italské varianty, jejíž hodnota je 1,87. Hodnota indexu druhé italské podvarianty je stejná jako indexy holandských a řeckých podvariant, tedy 1,14. Pro zodpovězení druhé podotázky autor používá aritmetický průměr hodnot upravených indexů deformace dvou nejslabších stran ve skrutiniu. Všechny hodnoty jsou nižší než 1, tudíž ve všech případech došlo k podreprezentaci dvou nejslabších stran ve skrutiniu. Nejvíce se hodnotě 1, tedy ideální proporci ve skrutiniu, přibližuje hodnota první podvarianty skotské varianty. Pouze ta společně s holandskými podvariantami dokáže nejslabší strany reprezentovat lépe než stávající volební systém. Podle očekávání nejnižší hodnoty dosahuje první podvarianta italské varianty, tedy 0,68. Rozdíl mezi italskými podvariantami je výmluvný i v případě podreprezentace nejslabších stran. Hodnota u druhé italské podvarianty je velmi blízká nejčastější hodnotě, která je 0,92.

Druhou výzkumnou otázkou je, zda může být některý z volebních systémů podle jednotlivých variant klasifikován na základě mechanismu volební formule jako smíšený. Autor používá kritérium L. Massicotta a A. Blaise, podle kterého může být systém označen za smíšený, pokud počet křesel zvolených odlišnou volební formulí než zbytek křesel je nejméně 5 % všech křesel. Autor dělá rozdíl mezi absolutní a relativní bonifikací, jelikož i kdyby

nebylo užito odlišné volební formule ve druhém skrutiniu, tedy byla by použita stejná volební formule jako v prvním skrutiniu, vítězná strana by i tak obdržela určitý, z logiky věci nižší, počet křesel. Odečtením tohoto počtu od celkového bonusu, který strana získala ve druhém skrutiniu, je získána relativní bonifikace. Pokud je relativní bonifikace vyšší než 5 %, volební systém dle dané varianty je smíšený. Jako smíšený volební systém lze označit pouze první italskou podvariantu a variantu tvrdého bonusu. Všechny ostatní, včetně druhé italské podvarianty, jsou systémy poměrnými.

Třetí výzkumnou otázkou je, která z variant návrhu umožní sestavit většinovou vládní koalici, definovanou jako koalici o maximálním počtu dvou stran při vyloučení kolice ČSSD a ODS. První italská varianta umožní vítězné ČSSD sestavit jednobarevnou vládu. Druhá italská varianta umožní sestavit vládu koalice ODS a TOP 09. Pro jiné než italské varianty je jedinou možností koalice ČSSD a TOP 09 – ta by byla možná při variantách tvrdého bonusu, druhé podvarianty skotské varianty a obou řeckých i holandských podvariant. Stávající volební systém, polská varianta a první podvarianta skotské varianty neumožní sestavit většinovou koaliční vládu. Italské podvarianty vždy umožní vznik vlády, zatímco u všech ostatních variant tento požadavek není zaručen.

Čtvrtou výzkumnou otázkou je, jaké nedostatky ovlivňující politický systém jsou přímo či skrytě obsaženy ve volebních systémech podle jednotlivých variant návrhu. Existence tří úrovní volebních obvodů je komplikovaná, zejména pak uměle vytvořené úrovně NUTS 2. Autor rozlišil tři způsoby rozdělování mandátů. První způsob rozděluje mandáty jako stávající volební systém, druhý a třetí způsob přiřadí mandáty nejprve stranám a následně v rámci zisku strany mezi krajské kandidátní listiny, což ale v kombinaci s bonusem pro vítěze může vést ke vzniku disproporce na základě specifické regionální podpory vítěze. Druhým problémem je nadále malá velikost volebních obvodů na úrovni NUTS 3, která se používá pro rozdělení mandátů mezi krajské kandidátní listiny v rámci NUTS 2, v jejímž důsledku volič menší strany, například VV žijící v Karlovarském kraji, ztrácí svého poslance, který reprezentuje jeho kraj. Třetím problémem je existence celostátní kandidátní listiny, ve které by strany před volbami určily pořadí, v jakém kandidáti získají bonusové mandáty ve druhém skrutiniu, a tím mohou přes odpor preferenčního hlasování voličů protlačit do PS PČR nepopulárního politika. Čtvrtým problémem je, že volební bonus nemusí vítězi pomoci sestavit vládu, a co více, může zkomplikovat sestavení vlády koalice stran proti vítězné straně. Pátý problém se týká druhé řecké podvarianty, která může penalizovat vítěznou stranu, a polské varianty, která dává téměř stejnou bonifikaci druhé nejsilnější, a tím podporuje tendence ke vzniku tolik nechtěné velké koalice.

Druhým cílem autora v této práci je na základě poznatků o přednostech a nedostatcích jednotlivých variant získaných z odpovědí na výzkumné otázky položených v rámci prvního cíle přijít s vlastním návrhem reformy volebního systému. Autorův návrh je kombinací autorem upravené druhé podvarianty italské varianty a autorem upravené první podvarianty holandské varianty. Autorův návrh je založen na třech principech. Za prvé, vítězná koalice v prvním skrutiniu automaticky získává 102 křesel. Za druhé, ve druhém skrutiniu, kterého se strany vítězné koalice neúčastní, se rozdělí zbylých 98 mandátů v jednom celorepublikovém obvodu bez uzavírací klauzule s použitím Hareovy kvóty. Za třetí, mandáty přidělené politickým stranám v celorepublikovém obvodu se rozdělí mezi krajské kandidátní listiny s použitím dánského dělitele.

Pro budoucí výzkum autor doporučuje rozpracovat vlastní návrh, zejména pak definování podmínek bonifikace vítězné koalice.

Prameny a literatura

Prameny

Indexy měřící proporcionalitu, nad- a podreprezentaci a vlastnosti stranického systému. In NOVÁK, Miroslav, LEBEDA, Tomáš (ed). *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, s. 413-416.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 1997, sp. zn. Pl. ÚS 25/1996.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. ledna 2001, sp. zn. Pl. ÚS 42/2000.

Návrh variant upravujících volební systém pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Část III. Materiál pro vládu České republiky, č. j. 1287/08 [online]. [cit. 26. 2. 2012]. Dostupné na <www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/ma_rack7hpc76ix.doc>.

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů s důvodovou zprávou a vyznačením změn v úplném znění podle varianty I [online]. [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=77059>>.

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů s důvodovou zprávou a vyznačením změn v úplném znění podle varianty II [online]. [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=77057>>.

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů s důvodovou zprávou a vyznačením změn v úplném znění podle varianty VI [online]. [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=77058>>.

Oblasti (NUTS 2) a kraje (NUTS 3) České republiky [online]. czso.cz, 3. února 2012 [cit. 11. 3. 2011]. Dostupné na <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oblasti_\(nuts_2\)_a_kraje_\(nuts_3\)_ceske_republiky](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/oblasti_(nuts_2)_a_kraje_(nuts_3)_ceske_republiky)>.

Programové prohlášení vlády [online]. vlada.cz, 17. ledna 2007 [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné na <<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780>>.

Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřená mezi Českou stranou sociálně demokratickou a Občanskou demokratickou stranou [online]. vlada.cz, 9. července 1998 [cit. 26. 2. 2012]. Dostupné na <<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/milos-zeman/Opozicni-smlouva.pdf>>.

Usnesení vlády České republiky ze dne 27. srpna 2008, č. 1072 [online]. 27. 8. 2008 [cit 3. 1. 2012]. Dostupné na <[http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/A532B55F2B695021C1257555002DD9A3/\\$FILE/1072%20uv080827.1072.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/A532B55F2B695021C1257555002DD9A3/$FILE/1072%20uv080827.1072.pdf)>.

Usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2009, č. 165 [online]. 9. 2. 2009 [cit 3. 1. 2012]. Dostupné na <[http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/813889E9A7A4AA9EC125755B00460A14/\\$FILE/165%20uv090209.0165.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/813889E9A7A4AA9EC125755B00460A14/$FILE/165%20uv090209.0165.pdf)>.

Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, s důvodovou zprávou [online]. [cit. 4. 12. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/soubor.aspx?id=79211>>.

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28.05. – 29.05.2010 [online]. [cit 3. 1. 2012]. Dostupné na <www.volby.cz>.

Vymezení územních jednotek NUTS v ČR pro potřeby statistické a analytické a pro potřeby EU [online]. czso.cz, 3. února 2012 [cit. 11. 3. 2011]. Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/vymezeni_uzemnich_jednotek_nuts_v_cr_pro_potreb>

Literatura

BARKER, Fiona a kol. An Initial Assessment of the Consequences of MMP in New Zealand. In SHUGART, Matthew, WATTENBERG, Martin (ed). *Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?* Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 297-322.

BRACHTL, Václav. Srovnání proporcionality navrhovaných úprav volebního systému do dolní komory českého parlamentu. *European Electoral Studies*, 2009, roč. 4, č. 1, s. 56-65.

CABADA, Ladislav, ŽENÍŠEK, Marek. *Smíšené volební systémy*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2003. 156 s.

CABADA, Ladislav, KUBÁT, Michal a kol. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 455 s.

CARAMANI, Daniele. *Elections in Western Europe since 1815: Electoral Results by Constituencies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2000. 1090 s.

DENEMARK, David. Choosing MMP in New Zealand: Explaining the 1993 Electoral Reform. In SHUGART, Matthew, WATTENBERG, Martin (ed). *Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?* Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 70-95.

FARRELL, David M. *Electoral Systems: A Comparative Introduction*. New York: Palgrave Macmillan, 2001. 257 s.

GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul. Introduction to Electoral Systems. In GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul (ed). *The Politics of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 3-24.

HAVLÍK, Vlastimil, KOPEČEK, Lubomír. Krize vládnutí v České republice. Analýza působení volebního a stranického systému a návrhy možných řešení. *Politologický časopis*, 2008, roč. 15, s. 183-205.

CHARVÁT, Jakub. Mechanismus volebního bonusu a řecká varianta volební reformy optikou výsledků českých sněmovních voleb 2010. *Politologický časopis*, 2011, roč. 18, č. 1, s. 19-30.

CHARVÁT, Jakub. Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému. *European Electoral Studies*, 2009, roč. 4, č. 1, s. 66-89.

CHYTILEK, Roman a kol. *Volební systémy*. 4. vydání. Praha: Portál, 2009. 375 s.

KATZ, Richard. Why are There so Many (or so Few) Electoral Reforms? In GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul (ed). *The Politics of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 57-78.

KLÍMA, Michal. *Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství*. Praha: Radix, 2001. 179 s.

KLÍMA, Michal. Skrytá tichá velká koalice. *Politologický časopis*, 1999, roč. 6, č. 2, s. 170-182.

KLÍMA, Michal. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix, 1998. 273 s.

LEBEDA, Tomáš. Hlavní proměnné proporčních volebních systémů. *Sociologický časopis*, 2001, roč. 37, č. 4, s. 425-448.

LEBEDA, Tomáš. Konečná podoba volebního systému pro Poslaneckou sněmovnu. Otazníky nad vynucenou úpravou z roku 2002. In NOVÁK, Miroslav, LEBEDA, Tomáš (ed). *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2004, s. 231-252.

LEBEDA, Tomáš. Proporcionalita volebních formulí poměrných systémů. *Sociologický časopis*, 2006, roč. 42, č. 5, s. 883-912.

LEBEDA, Tomáš. Stručný přehled volebních systémů. In NOVÁK, Miroslav, LEBEDA, Tomáš (ed). *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2004, s. 19-43.

LEBEDA, Tomáš. Vládní stabilita v České republice a volební systém poměrného zastoupení. Modelování výsledků voleb do Poslanecké sněmovny z roku 1996. *Politologický časopis*, 1998, roč. 5, č. 2, s. 115-136.

LEBEDA, Tomáš. Vládní stabilita v České republice a volební systém poměrného zastoupení II. Modelování výsledků voleb do Poslanecké sněmovny z roku 1998. *Politologický časopis*, 1999, roč. 6, č. 2, 146-161.

LEBEDA, Tomáš. Volební reforma 2009 – poměrný, nebo smíšený systém? In MLEJNEK, Josef (ed). *Smíšené volební systémy a většintvorné modifikace systémů poměrných*. Praha: Karolinum, 2010, s. 159-175.

LEBEDA, Tomáš. Volební systémy a voličské rozhodování. In LEBEDA, Tomáš, LINEK, Lukáš, LYONS, Pat, VLACHOVÁ, Klára a kol. *Voliči a volby 2006*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 15-36.

LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha: Karolinum, 2008. 160 s.

LIJPHART, Arend. *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. New Haven: Yale University Press, 1984. 229 s.

LIJPHART, Arend. *Electoral Systems and Party Systems: a Study of Twenty-Seven Democracies 1945-1990*. Oxford: Oxford University Press, 1994. 209 s.

MASSICOTTE, Louis, BLAIS, André. Mixed Electoral Systems: a Conceptual and Empirical Survey. *Electoral Studies*, 1999, roč. 18, č. 3, s. 341-366.

NOVÁK, Miroslav. Volby do Poslanecké sněmovny, vládní nestabilita a perspektivy demokracie v ČR. *Sociologický časopis*, 1996, roč. 32, č. 4, s. 407-422.

PECHÁČEK, Štěpán. *Změna volebního systému do Poslanecké sněmovny podle koaliční dohody: analýza a alternativní pojetí*. Politologická revue, 2008, roč. 14, č. 1, s. 9-27.

RAE, Douglas W. *The Political Consequences of Electoral Laws*. 2nd Edition. New Haven: Yale University Press, 1971. 203 s.

ROSE, Richard, MURO, Neil. *Parties and Elections in New European Democracies*. Colchester: ECPR Press, 2009. 275 s.

SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Druhé vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2011. 238 s.

SHUGART, Matthew. Comparative Electoral Systems Research: The Maturation of a Field and New Challenges Ahead. In GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul (ed). *The Politics of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 25-56.

SHUGART, Matthew, WATTENBERG, Martin. Mixed-Member Electoral Systems: A Definition and Typology. In SHUGART, Matthew, WATTENBERG, Martin (ed). *Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?* Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 9-24.

STRMISKA, Maxmilián. Český stranický systém v letech 1998-2006: několik postřehů ke způsobu fungování semipolarizovaný stranické soustavy. In DANČÁK, Břetislav, HLOUŠEK, Vít (ed). *Parlamentní volby 2006 a česká politika*. Brno: IIPS, 2006, s. 88-96.

STRMISKA, Maxmilián, CHYTILEK, Roman. Itálie. In STRMISKA, Maxmilián a kol. (ed). *Politické strany moderní Evropy. Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, 2005, s. 381-399.

ŠARADÍN, Pavel. Czech Republic. The Influence of the Strong Bi-polarization. In ŠARADÍN, Pavel, BRADOVÁ, Eva (ed). *Visegrad Votes: Parliamentary Elections 2005-2006*. Olomouc: Palacký University, 2007, s. 13-37.

ŠEDO, Jakub. Návrhy volební reformy a posun ve volebním inženýrství v České republice. *European Electoral Studies*, 2009, roč. 4, č. 1, s. 48-55.

ŠEDO, Jakub. Reforma volebního systému v ČR - 20 let diskusí. *European Electoral Studies*, 2009, roč. 4, č. 2, s. 142-153.

TAAGEPERA, Rein. *Designing Electoral Rules and Waiting for an Electoral System to Evolve* [online]. kellogg.nd.edu, 9. prosince 1999 [cit. 26. 2. 2012]. Dostupné na <<http://kellogg.nd.edu/faculty/research/pdfs/taageper.pdf>>, s. 14.

Seznam použitých zkratk

Obecné

návrh	Část III materiálu pro vládu č. j. 1287/08
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek
NUTS 1	území celé České republiky
NUTS 2	sdružené kraje
NUTS 3	kraje
ČSÚ	Český statistický úřad
PS PČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky

Názvy politických stran (nejen k tabulkám 29-31)

ČPS	Česká pirátská strana
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
DSSS	Dělnická strana sociální spravedlnosti
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
ODS	Občanská demokratická strana
PB	Volte Právý Blok-stranu za ODVOLAT.polit.,NÍZKÉ daně,VYROVN.rozp.,MIN.byrokr.,SPRAV.just.,PŘÍMOU demokr. WWW.CIBULKA.NET
SPOZ	Strana Práv Občanů ZEMANOVCÍ
SSO	Strana svobodných občanů
Suverenita	Suverenita - blok Jany Bobošíkové, strana zdravého rozumu
SZ	Strana zelených
TOP 09	TOP 09
VV	Věci veřejné

Volební systémy (nejen k tabulce 24)

P	Poměrný volební systém
V	Většinový volební systém
FPTP	Jednokolový většinový systém (First Past the Post)
MMP	Smíšeně personalizovaným systémem
PBV	Stranické blokové hlasování (Party Block Vote)
D'H	D'Hondtův dělitel
Dán	Dánský dělitel
H-B	Hagenbach-Bischoffova kvóta
S-L	Dělitel Sainte-Laguë

Summary in English

In this thesis the author compares nine variants and sub-variants of the government proposal for electoral reform from August 2008. To these nine variants the author adds a tenth one, second Italian variant, which does not provide bonus for the winning political party, but for the winning coalition. Altogether the following options are compared: two Scottish sub-variants, two Greek sub-variants, hard bonus variant, Polish variant, two Italian sub-variants and two Dutch sub-variants. Using these, the author simulates the distribution of mandates based on distribution of votes in the 2010 elections. The thesis has two main aims.

The first aim is to evaluate the quality of each variant of the government proposal. For this purpose the author asks the following research questions and sub-questions. The first research question is which of the variants corresponds with the government assignment of proposing an electoral system, which would in the second scrutiny provide bonus for the election winner and at the same time guarantee higher level of proportionality for smaller parties, i.e. potential coalition partners. To answer this research question two sub-questions are asked: to what extent does each variant deform the simulated election result proportionality of the winning party, and of the small parties. Under all variants the winning party was over-represented (reached value was higher than 1). The lowest value was reached under the current system; the highest under the first Italian sub-variant. To examine the effect on small parties, arithmetic average of adjusted indexes of deformation for two weakest parties is used. Under all variants the values are lower than 1, that is the parties were under-represented. Only the first Scottish sub-variant and both Dutch sub-variants can provide better results than the current system.

The second research question asks if any of the proposed electoral systems could be classified as a mixed electoral system based on the mechanism of electoral formula. The author uses L. Massicotta and A. Blaise's criterion according to which a system can be called a mixed system if the number of seats elected by a different electoral formula is at least 5 % of all the seats. The author differentiates between absolute and relative bonus since if different formula would not have been used, the winning party would nevertheless obtain certain number of seats, even though smaller. Relative bonus is counted by subtracting this number from the total bonus received in the second scrutiny. If this relative bonus is higher than 5 %, the given electoral system variants can be called mixed – this applies only to the first Italian sub-variant and hard bonus variant.

The third research question is which of the variants will enable setting up majority coalition government comprising of maximum two parties while excluding ODS and ČSSD

coalition. Only the Italian sub-variants will always allow formation of government; under all the remaining variants this result is not guaranteed. The first Italian variant would lead to ČSSD government. Second Italian variant would lead allow ODS and TOP 09 coalition. Hard bonus variant, second Scottish sub-variant and both Greek and Dutch sub-variants would allow only ČSSD and TOP 09 coalition, while the current electoral system, Polish variant and first Scottish sub-variant would not allow for any coalition to be formed.

The fourth research question asks what drawbacks directly or indirectly influencing the political system are in each of the electoral systems variants. The author differentiates among three ways of distributing mandates. The first one distributes them in the same way as the current system, the second and the third way first assign mandates to parties and then to regional candidate lists, which could however in combination with bonus for the winner lead to disproportions. Another problem is that the electoral districts on NUTS 3 level are still rather small, which consequently can cause losing your representatives. Third problem is the existence of country-wide candidate list for bonus mandates from second scrutiny. Another problem is that obtaining bonus does not necessarily help the winner to form a government. Moreover, the second Greek sub-variant can penalize the winning party and the Polish variant provides almost identical bonus for the second strongest party.

The second aim of this thesis is, based on the strengths and weaknesses of each variant, to come with his own proposal for electoral system reform. In his proposal, the author combines adjusted second Italian sub-variant and adjusted first Dutch sub-variant, and builds the proposal on three pillars. Firstly, in the first scrutiny the winning coalition will automatically receive 102 seats. Secondly, in the second scrutiny, from which the winning coalition is excluded, the remaining 98 seats will be distributed within one country-wide district using the Hare quota. Thirdly, the mandates obtained by parties in the country-wide district will be distributed among regional candidate lists using the Danish method.

For future research the author recommends elaborating his own electoral reform proposal, especially in relation to defining the conditions for winning coalition bonus.